

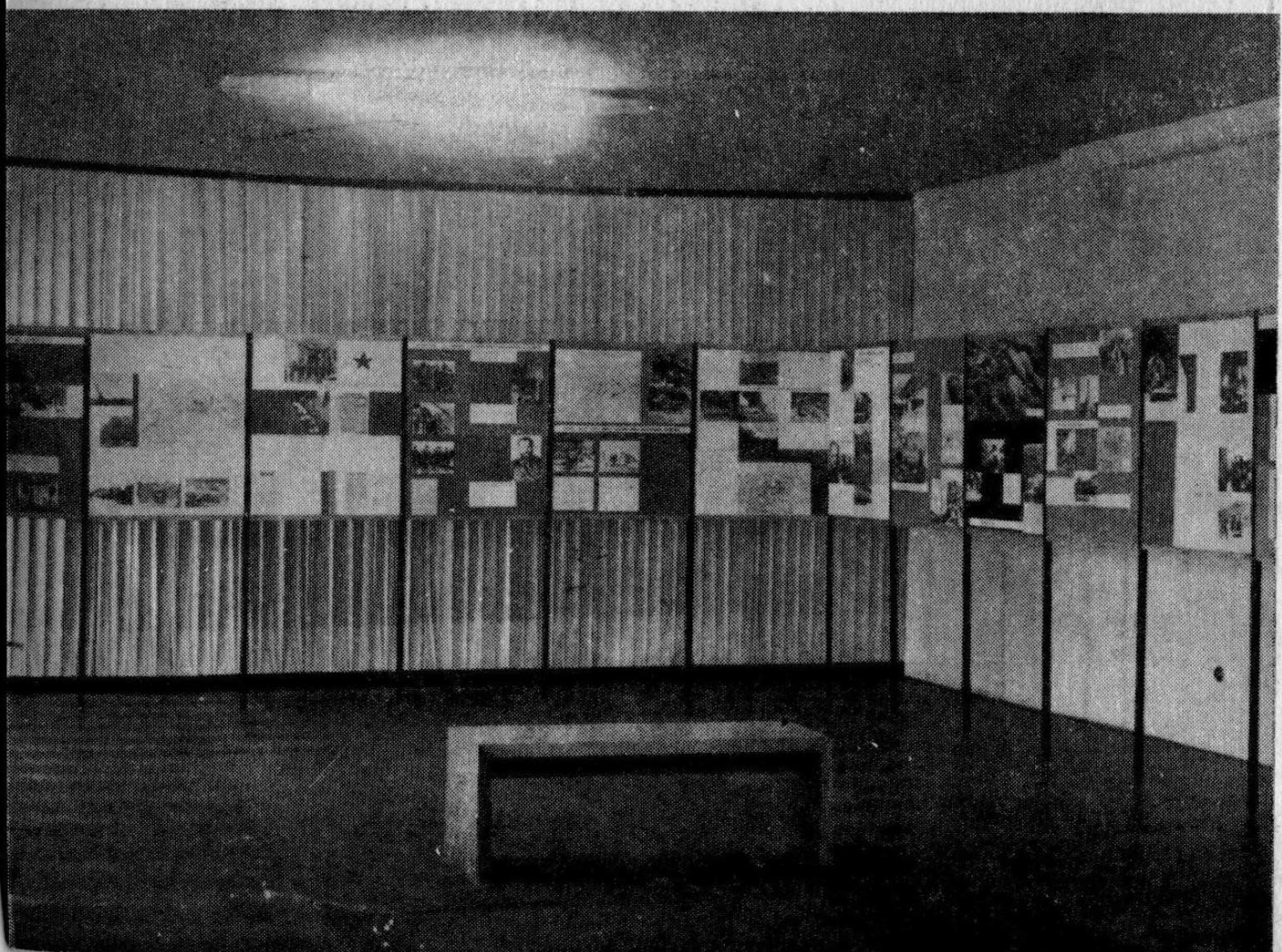
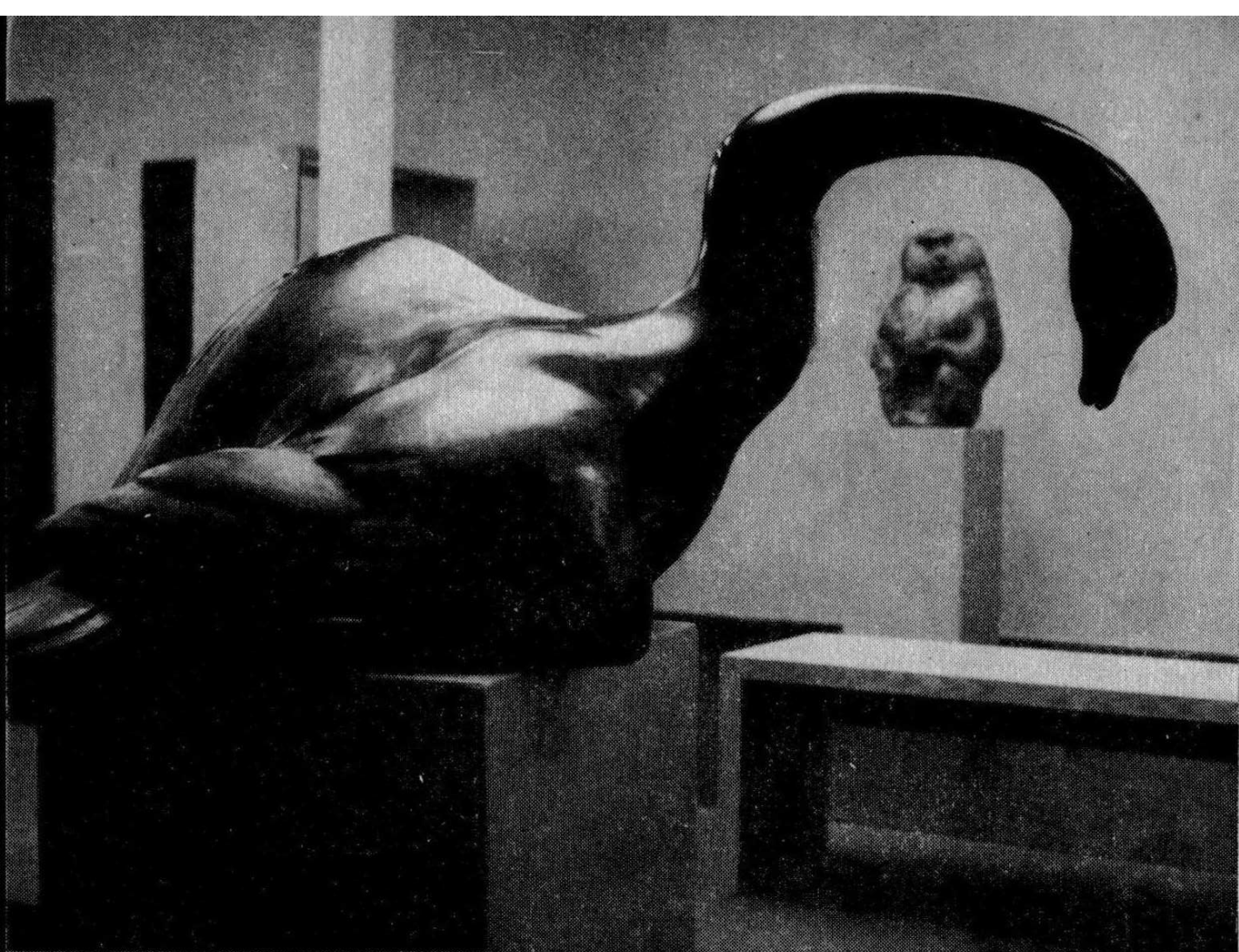
1965

zprávy

VLASTIVĚDNÉHO
ÚSTAVU
V OLOMOUCI

ČÍSLO 121

K POVAZE DEFORMACÍ HORNOMĚSTSKÝCH RUDNIN.

Rudní ložiska v širším okolí Horního Města u Rýmařova patří k typu tak zvaných „kyzových ložisek“, která jsou v současné době v popředí zájmů nejen u nás, ale v celé řadě jiných států, kde jejich obsah tvoří větší podíl zásob rud olova, zinku, mědi a pyritu.

V rámci mineralogického výzkumu hornoměstské oblasti jsem se zabýval též genetickým hodnocením rudních struktur a textur (B. FOJT 1964), v nichž lze spatřit nejnápadnější znaky, odlišující tato ložiska od typických žilných útvarů a těles. Jedním z dílčích úkolů byl mikrostrukturně analytický výzkum části hornoměstských rudnin, jehož výsledky jsou uvedeny níže.

Obdobně jako ve Zlatých Horách, jsou i v hornoměstských ložiskách nejcharakterističtějšími texturními rysy nepravidelné, proužkovité, čočkovité a vrstevnaté asociace rudních minerálů s hlušinou (hlavně křemenem) v okolních sericitických břidlicích, metamorfovaných pyroklastikách a keratofyrech (B. FOJT 1962), patřících ke střední části vrbenských vrstev.

K mikrostrukturně analytickému výzkumu zmíněných rudnin jsem vybral vzorky z důlních děl blízkého okolí Horního Města. Ze vzorků byly zhotoveny výbrusy kolmo ke starší lineaci (patrně v plochách s na rýžkování, způsobeném svařetím slídnatých součástek a jejich protažením). Na Fjodorovově mikroskopu byly měřeny orientace os c křemene a jejich police vyneseny obvyklým způsobem do plochojevných projekcí. V každém výbrusu bylo měřeno vždy 200 zrn křemene.

Stručná charakteristika vzorků a diagramů

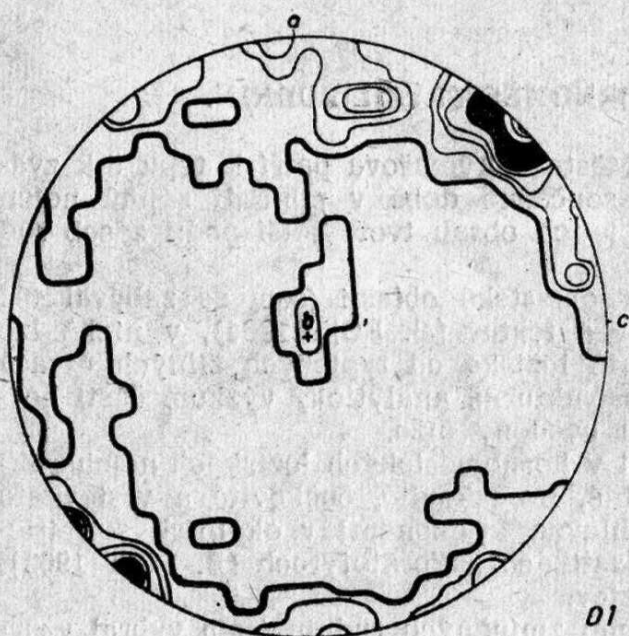
Vzorek 1 (hlavní sledná chodba, I. patro jámy Jaromír) představuje nepravidelné proužkovité agregáty pyritu, křemene a uhličitanu ve velmi jemnozrnné, tence břidličnaté sericitické břidlici (tvořené mikrolepidoblastickými agregáty sericitu s podřadnými zrníčky křemene, uhličitanu a jemně rozptýleným, neurčitelným, místy smouhovitým pigmentem) — viz obr. 1.

Diagram sestavení os c křemene ze 4 mm mocného proužku této rudniny (D 1) je tvořen pásem ac s 5% maximem mezi koordinátami a a c . Osa b je osazena 2% maximem.

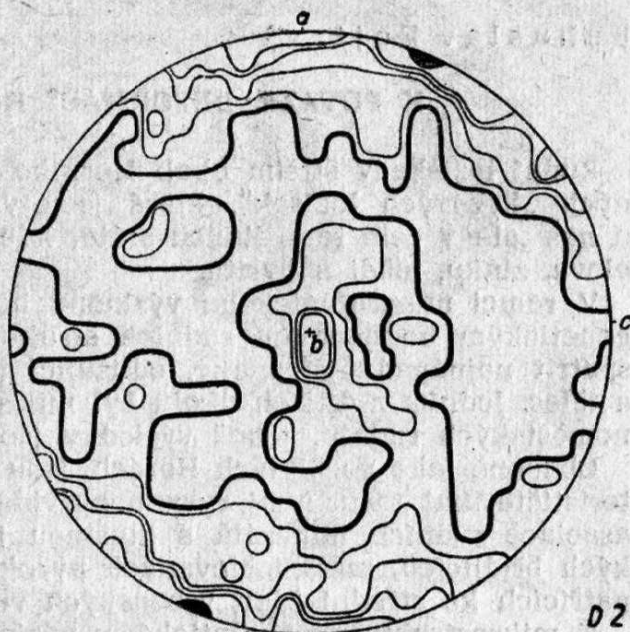
Vzorek 2 (hlavní sledná chodba, III. patro jámy Jaromír) — mírně zvrásněná páskovaná břidlice (v mikroskopu patrné střídání proužků sericitu mikrolepidoblastické struktury s jemnozrnnou hmotou křemene a živce s ojedinělými, částečně sericitisovanými zrny sodnodraselných živců), v níž je ruda (rovnoběžně se starší lineací protažená pyritová zrna a malé množství sfaleritu) spolu s křemenem rozmístěna v nepravidelných smouhách a vrstvičkách, rovnoběžných s mírně zvrásněnými plochami s — viz obr. 2. Osy ohybových vrásek jsou totožné s mladší lineací, která kříží starou pod úhlem přibližně 80° .

Diagram sestavení nesouvislého, čočkovitě vyklínujícího, mírně prohnutého proužku křemene s rudami (největší mocnost 1,8 mm) tohoto vzorku (D 2) je charakterisován téměř úplným pásem ac s výrazným 7% maximem stočeným od koordináty a o 25° ve směru ručiček hodinových. Druhý neúplný pás ab má 3% koncentraci os c přímo v koordinátě b .

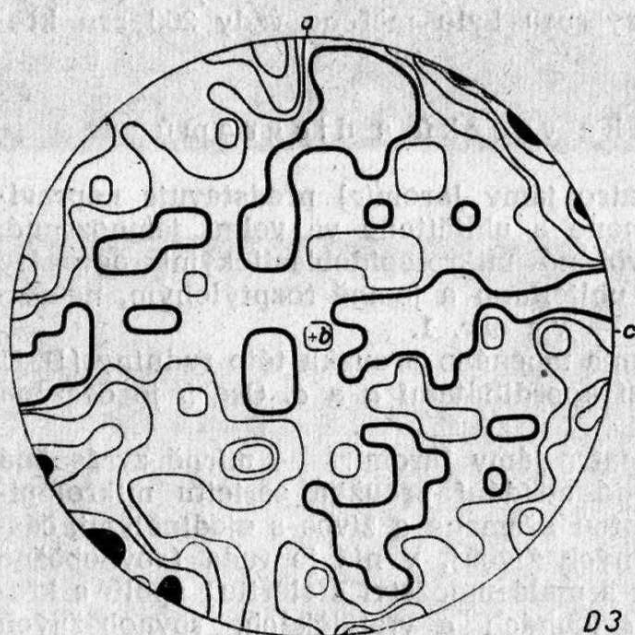
Vzorek 3 (Nová jáma, překop 3701) tvoří celistvá hornina se špatně vyvinutými plochami s s málo zřetelnou lineací. V mikroskopickém složení převládá velmi jemnozrnný agregát sericitu a rudního pigmentu s nehojnými úlomky křemene, dále lištovitými „vyrostlicemi“ sericitisovaných živců a ostrůvky silně zakalených, blíže neurčených minerálů. Celkově připomíná hornina do značné míry dříve popsané přeměněné keratofyrové tufy (B. FOJT, 1962, str. 425, druhá a třetí

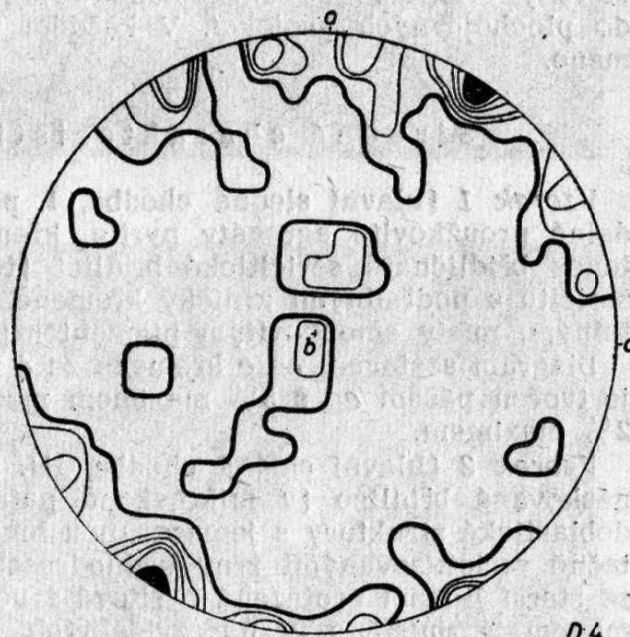
D1

D2

D3

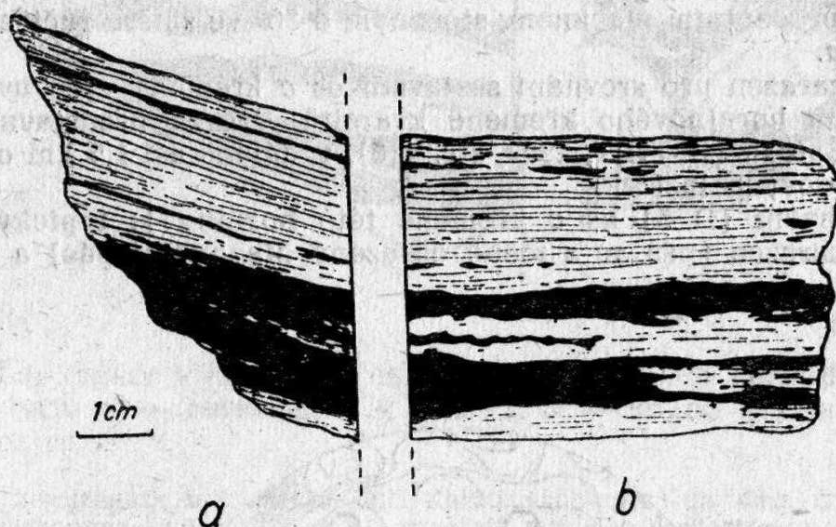
D4

Vysvětlivky k diagramům:

- D 1: Diagram sestavení os c křemene v rudním proužku v sericitické břidlici; kolmo k lineaci; jáma Jaromír, I. patro; měřeno 200 zrn. Hustota osazení jednotlivých polí v %: 5-4-3-2-1-0.
- D 2: Diagram sestavení os c křemene v rudním proužku v páskované břidlici; kolmo k lineaci; jáma Jaromír, III. patro; 200 zrn. 7-5-3-2-1-0,5-0%.
- D 3: Diagram sestavení os c křemene v žilce s rudami v přeměněném keratofyrovém tufu (?); kolmo k lineaci; Nová jáma, III. pat. 200 zrn. 5-4-3-2-1-0 %.
- D 4: Diagram sestavení os c křemene v rudním proužku v bezkřemenném draselném keratofyru; kolmo k lineaci; Nová jáma, III. patro; 200 zrn. 5-4-3-2-1-0,5-0 %.

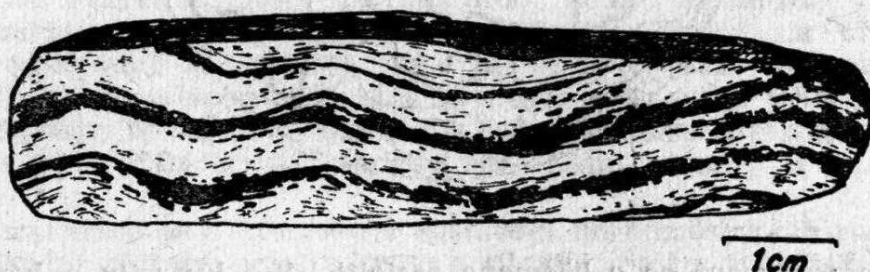
Erläuterungen zu den Diagrammen:

- D 1: Gefügediagramm der c-Achsen des Quarzes aus dem erzführenden Streifen des Serizit-Schiefers; senkrecht zur Lineation; Grube Jaromír, I. Sohle; 200 Kornmessungen. Häufungsdichte der einzelnen Felder in Prozenten: 5-4-3-2-1-0.
- D 2: Gefügediagramm der c-Achsen des Quarzes aus dem erzführenden Streifen des Streifen-Schiefers; senkrecht zur Lineation; Grube Jaromír, III. Sohle; 200 Kornmessungen. 7-5-3-2-1-0,5-0 %.
- D 3: Gefügediagramm der c-Achsen des Quarzes aus dem erzführenden Gängchen des Keratophyr-Aschentuff's; senkrecht zur Lineation; Grube Nová, III. Sohle; 200 Kornmessungen. 5-4-3-2-1-0 %.
- D 4: Gefügediagramm der c-Achsen des Quarzes aus dem erzführenden Streifen des Quarz-freien Kali-Keratophyr's; senkrecht zur Lineation; Grube Nová, III. Sohle; 200 Kornmessungen. 5-4-3-2-1-0,5 %.

Obr. 1: Sericitická břidlice s proužky pyritu a hlušiny (černě). a — rovnoběžně s lineací, b — kolmo k lineací. Jáma Jaromír, I. patro.

Abb. Nr. 1: Serizit-Schiefer mit erzführenden Quarzstreifen (Schwarz) in den S.-Flächen. a — parallel mit der Lineation, b — senkrecht zur Lineation. Grube Jaromír, III. Sohle.

Obr. 2: Páskovaná břidlice se zvrásněnými vrstvičkami rud a hlušiny (černě); kolmo k ose B'. Jáma Jaromír, III. patro.

Abb. Nr. 2: Streifenschiefer mit den gefalteten erzführenden Quarz-Streifen (schwarz); senkrecht zur Achse B'. Grube Jaromír, III. Sohle.

strukturní jednotka pyroklastik). Rudní minerály (drobný pyrit s řídce rozsetými, malými shluky sfaleritu) a křemen jsou uspořádány v řezu rovnoběžném s *b* jako ložní žilky v naznačených plochách *s*, v řezu kolmém k *b* pronikají porůznu síťovitě horninou (obr. 3).

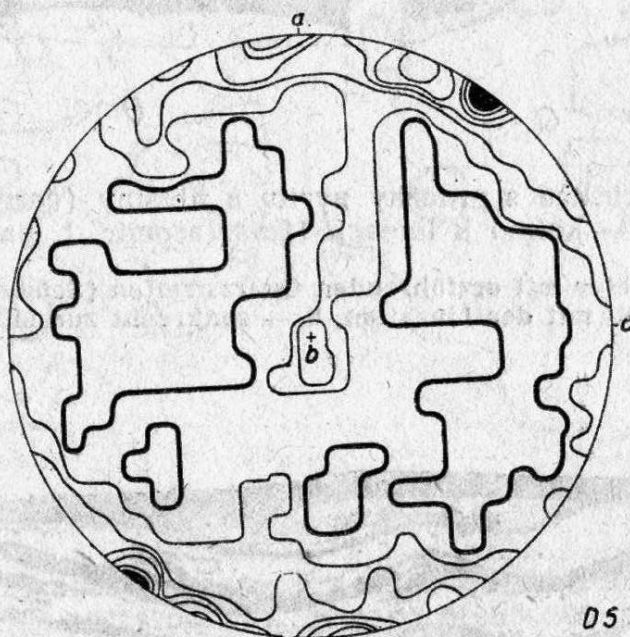
Diagram sestavení os *c* křemene z žilky 6 mm mocné (D 3) je tvořen opět méně zřetelně vyvinutým pásem *ac*. Jednotlivá maxima jsou v tomto případě značně rozptýlena, tři nejvýznačnější — pětiprocentní — jsou seřazena souměrně mezi koordinátami *a* a *c*.

Vzorek 4 (Nová jáma, překop 3801) tvoří bezkřemenný keratofyr typu C (B FOJT, 1962), mírně zbřidličnatělý (proudovitě uspořádaná, převážně živcová základní hmota mikrogranitické struktury s velmi ojedinělými vyrostlicemi sodno-draselných živců) se sítí žilek rudních minerálů (převážně pyrit a sfalerit, nepatrně galenitu) s křemennou hlušinou. Výbrus žilkou křemene s rudami byl orientován podle patrné starší lineace ve 2 mm mocné sericitové vrstvičce uzavřené v keratofyru.

Diagram sestavení (D 4) je charakterisován náznakem neúplného pásu *ac* s nejvýraznějším 5 procentním maximem, stočeným o 30° ve směru ručiček hodinových od koordináty *a*.

Vzorek 5 je zařazen pro srovnání sestavení os *c* křemene výše uvedených rudnin se sestavením horninového křemene kvarcitů. Vzorek představuje sericitický kvarcit z kóty Špičák (B. FOJT, 1962, str. 428), vzdálené asi 1,5 km od hornoměstského pruhu kyzových ložisek.

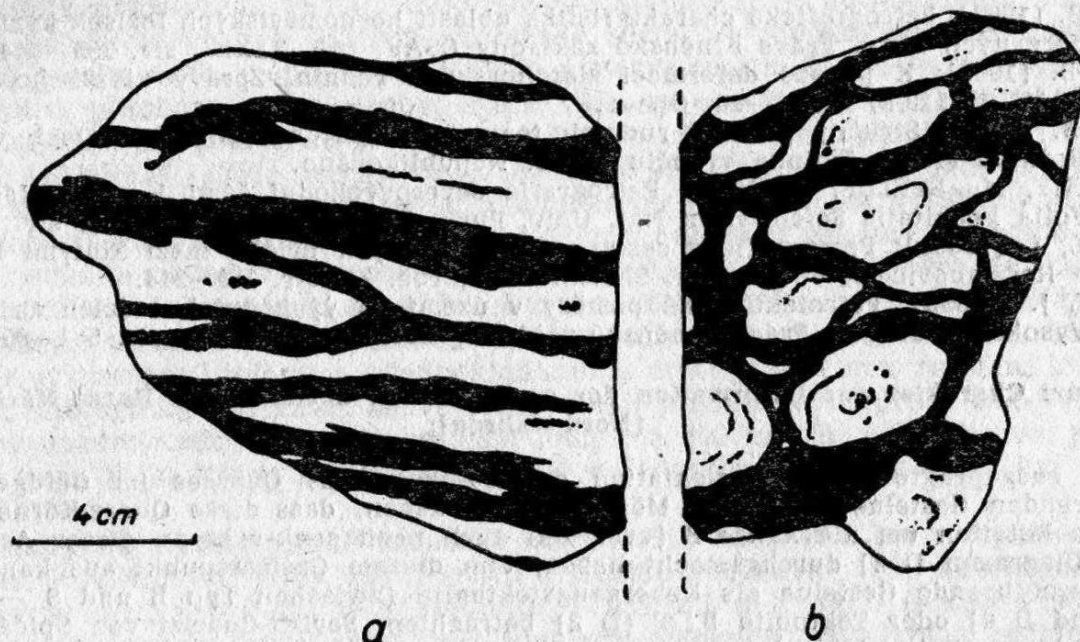
Diagram sestavení (D 5) os *c* křemene této horniny je typickým příkladem dvoupásového obrazce (pás *ac* a méně obsazený diagonální pás) a je do značné

D 5: Diagram sestavení os *c* křemene sericitického kvarcitu z kóty Špičák, západně od Horního Města; kolmo k lineaci; 200 zrn. > 7-6-5-4-3-2-1-0 %.

D 5: Gefügediagramm der c-Achsen des Quarzes des Serizit-Quarzit's aus der Kote Špičák, westlich von Horní Město; senrecht zur Lineation; 200 Kornmessungen. > 7-6-5-4-3-2-1-0 %.

míry podobný výše popsaným diagramům křemene z rudnin. Nápadnější rozdíly jsou jedině v dokonalém vývinu obou pásů a v procentuálním osazení hlavních maxim.

Obr. 3: Rudní agregáty s hlušinou (černě) v přeměněném keratofyrovém popelovém tufu; a — rovnoběžně s lineací, b — kolmo k lineaci. Nová jáma, III. patro.

Abb. Nr. 3: Erzaggregate mit Quarz und Kalzit (schwarz) in dem metamorphosterten Keratophyr-Aschentuff; a — parallel mit der Lineation, b — senkrecht zur Lineation, Grube Nová, III. Sohle.

Závěry

Společným znakem sestavení křemene všech analysovaných rudních proužků v hlavních typech zrudněných hornin je existence zřetelného, avšak přerušovaného pásu ac s hlavním maximem, odkloněným od koordináty a v rozmezí mezi 20° — 65° (ve směru ručiček hodinových), takže druhý pás, naznačený u diagramu D 2, který prochází tímto maximem a zahrnuje v sobě i koordinátu b s 3 procentní koncentrací, má charakter pásu diagonálního. Podle Sanderovy klasifikace je možné hornoměstské rudniny označit za tektonity, stojící na přechodu mezi typem B a S (diagramy D 1 a D 4), nebo za tektonity $B \perp B'$ (diagram D 2). Diagram D 3 jeví sice anisotropii sestavení os c křemene, avšak jeho interpretace je dost nesnadná; nejbližší má tento obrazec k jednoduchému B-tektonitu. Sericitický kvarcit z kóty Špičák (ležící již mimo vlastní rudní pásmo) je typický tektonit $B \perp B'$.

Přednostní orientace os c křemene v sestavení hornoměstských rudnin zřetelně dokazuje, že rudní texture byly ovlivněny silovým polem, v němž docházelo ve větší nebo menší míře k externí rotaci křemenných zrn kolem osy B (případně i kolem další osy, kolmé k první — vzorek 2), a to nejen v typických krystalických břidlicích, ale i v keratofyrech a přeměněných pyroklastických horninách.

Závěrem lze konstatovat, že rudniny hornoměstské ložiskové oblasti byly vystaveny obdobným deformačním účinkům jako okolní horniny, které jsou jejich

hostiteli. Mikrostrukturně analytické znaky hornoměstských rudnin a okolních hornin jsou zhruba shodné s obdobnými úkazy v rudninách zlatohorských (B. FOJT 1963) a v horninovém komplexu severovýchodní části vrbenských vrstev, jak je studovali J. ŠTELCL (1955a, 1955b) a M. NOVOTNÝ—J. ŠTELCL (1961).

Literatura:

- FOJT, B. (1962): Petrografická charakteristika oblasti hornoměstských ložisek kyzů a rud barevných kovů. Práce Brněnské základny ČSAV, roč. XXXIV, str. 385—444.
FOJT, B. (1963): K povaze deformací zlatohorských rudnin. Zprávy Slezského ústavu ČSAV, č. 129-B, str. 6—10. Opava.
FOJT, B. (1964): Stručný přehled rudních textur a struktur kyzových ložisek v okolí Horního Města. Příloha výpočtu zásob. Nepublikováno.
NOVOTNÝ, M.—ŠTELCL, J. (1961): Petrografie severovýchodní části Hrubého Jeseníku. Folia Facultatis Scientiarum Nat. Univ. Purk. Brunensis, Geologica 1, str. 1—124.
ŠTELCL, J. (1955a): Petrografie a sestavení krystalických břidlic mezi Zlatými Horami a Heřmanovicemi ve Slezsku. Sborník ÚÚG, roč. 21, str. 253—314.
ŠTELCL, J. (1955b): Petrotektonické poměry v území na východních svazích Orlíku ve Vysokém Jeseníku. Práce Brněnské základny ČSAV, roč. XXVII, str. 561—600.

Zum Charakter der Deformation der erzführenden Gesteine von Horní Město (Nord-Mähren).

Eine ausgeprägte Vorrangsorientierung der c-Achsen des Quarzes im Gefüge aller erzführenden Gesteine von Horní Město bezeugt davon, dass diese Quarz-Körner eine externe Rotation um die Achse B (eventuell auch noch senkrecht zu dieser Achse — siehe Diagramm D 2) durchgemacht haben. Von diesem Gesichtspunkt aus kann man diese erzführende Gesteine als Uebergangstektonite (zwischen Typ B und S — siehe D 1 und D 4) oder Tektonite B₁B' (D 2) betrachten. Serizit-Quarzit von Špičák-Berg (westlich von Horní Město) ist ein typischer Tektonit B₁B'. Diagramm D 3 zeigt eine Anisotropie des Gefüges der c-Achsen des Quarzes; eine genaue Interpretation ist aber nicht leicht.

Die mikrostrukturnal-analytische Zeichen der erzführenden Gesteine von Horní Město stehen nicht nur sehr nahe zu den die Lagerstätten umgebenden Keratophyre und Schieferen, sondern sie sind fast ähnlich als die Zeichen der erzführenden Gesteine des früher studierten Erzdistrikt's von Zlaté Hory (B. FOJT 1963).

Bohdan Koverdinský:

K NĚKTERÝM PROBLÉMŮM VARISKÉHO FLYŠE V ŠIRŠÍM OKOLÍ MOHELNICE

Výsledky nových výzkumů v S (O. KUMPERAS 1962) a v JZ části N. Jeseníku přinesly poněkud odchylný pohled na postavení andělskohorských „vrstev“. Kondonotová fauna od Dětrichovic pochází z vápencových valounů (I. CHLUPÁČ 1964) a mezi vých. vyšší částí andělskohorských a záp. nižší částí hornobenešovských „vrstev“ záp. Šternberka, méně výrazně v údolí Moravice mezi Břidličnou a Valšovem bylo zjištěno složité prstovité zastupování (B. KOVERDYNŠKÝ 1964a). Větší část andělskohorských „vrstev“ náleží tedy již spodnímu karbonu.

V tomto roce bylo započato s řešením otázky ekvivalentu andělskohorských vrstev v sev. části Dražanské vrchoviny, kde za něj byl považován tzv. „mírovský kulm“ (K. MANN 1950). Podle tohoto autora je tvořen od base polymiktními slepenci, spočívajícími transgresivně na zábřežské sérii (R. KETTNER 1937), dále střídáním drob a břidlic a jílovitými břidlicemi. Z revize vyplynulo, že sp. část souvrství je tvořena od base polymiktními slepenci s převahou křemenných polozaoblených, méně až dokonale zaoblených valonků průměru převážně do 3—5 cm. V nich jsou přítomné polohy ve spodní části souvrství často střednozrnných poly-

miktních slepenců, v nichž nad křemenem naprosto převažují valouny hornin zábřežské série, ve sp. části souvrství dosahující průměru až 40 cm. Výše v nich valouny jen zřídka přesahují průměr 3 cm. Naprostá většina valounů pochází z hornin zábřežské série, vždy je však na nich patrný poněkud nižší stupeň metamorfosy než v nyní odkrytých částech zábřežské série v jejich podloží. — Stejně i petrografické složení valounů (srv. též popisy v dipl. práci I. BROTHÁNKY 1961) ukazuje, že původ valounkového materiálu je nutno hledat ve vyšších, dnes již denudovaných částech zábřežské série. Ve slepencích jsou místy velmi hojné polohy drob, méně i vložky flyše s rytmy cm-dm řádu. Do nadloží slepence pozvolna přecházejí přes droby, které však mohou i chybět, do hrubého flyše, v němž jsou jen podřízeně přítomné vložky černého flyše.* Jílovité břidlice udávané K. MANNEM (1950) nebyly až na ojedinělé vložky zjištěny. Polohy polymiktních štěrčíkových slepenců s převahou křemenných valounků se vyskytují až do nejvyšší části souvrství. Zde byly v jedné z nich nalezeny valouny šedavého nemetamorfovaného vápence s vtroušenými krinoidy, dosahující průměru až 40 cm. Nebyla zatím dořešena otázka vztahu slepenců k podloží a k vápencům. Místo dnes užívaného termínu série používám v textu označení mírovského souvrství, které svým významem litologii a předpokládanému stratigrafickému rozsahu lépe vyhovuje. Litologický charakter souvrství je velmi proměnlivý a proto jsou typické lokality uvedeny vždy dvě. Pro sp. část lomy asi 500 m SSV a JZ Mírova, pro vyšší část lom SZ St. Mlýna u Líšnice a defilé v zářezu stát. silnice asi 2 km SV Stud. Loučky.

Názory na stratigrafické zařazení mírovského souvrství byly v poslední době různé. V. ZRÚSTEK (1959, 1962) spojil u Městečka Trnávky jeho ekvivalenty se zábřežskou sérií a přiřadil je k algonkiu. J. ŠTELCL a I. BROTHÁNEK (1961), kteří petrograficky zpracovali spod. část souvrství slepence vzhledem k regionální metamorfose považovali též za algonkium. I. CHLUPÁČ (1961, 1962) na základě zjištění givetu v břidlicích u Městečka Trnávky (I. CHLUPÁČ 1961) předpokládá, že base mírovského souvrství může náležet ještě devonu. P. ROHLICH (1961) na základě zařazení téže lokality do devonu uvádí, že „mírovský kulm“ by mohl aspoň zčásti patřit devonu. Vystala tedy nutnost objasnit vztah vrstev s givetskou faunou k mírovskému souvrství. Bylo zjištěno, že tyto vrstvy vystupují v jeho spodní části (fauna byla nalezena přímo ve výchozech). Nově byla fauna dále nalezena u Borové, na další lokalitě u M. Trnávky a v mírovském synklinoriu u Líšnice v nižší až střední části souvrství. Z vyšší části pochází nález rostlinné drtě (leg. V. Havlíček) a články krinoidů. Z uvedeného vyplývá, že začátek paleontologicky prokázané flyšové sedimentace v této oblasti spadá již ke konci devonu středního a pokračuje v devonu svrchním. Vzhledem k vývoji flyše dále k JV zasahování mírovského souvrství až do sp. karbonu nepokládám za pravděpodobné.

Vzájemnými faciálními přechody a výsledky strukturní analýzy bylo dále zjištěno, že k mírovskému souvrství nutno mimo vlastní mírovské synklinorium přiřadit též flyš za příčnou elevací u Pečíkova — mezi Hraničkami, Malíkovem, Před. a Zad. Arnoštovem, Vel. Opatovicemi a Vrážným. Oblast Z Jevíčka je na listu Č. Třebová řazena ke krystaliniku, mylonity však vystupují až od lomu v Smolné. Vždy je patrné, že spočívá v nadloží slepenců, neb se s nimi zastupuje. S vyšší částí mírovského souvrství se částečně zastupuje, částečně do nadloží přechází převážně hrubý flyš, tvořící JV lem svinovsko-vranovského pruhu, jak se ukazuje v okolí Rovní a Vrážného. Tento převážně hrubý flyš je dále k JV spojen prstovitými přechody, zčásti do nadloží s velmi hrubým flyšem — drobami bouzovskými (označení podle typické lokality Bouzova JZ Loštice), které tedy nelze paralelizovat s velmi hrubým flyšem — drobami hornobenešovskými, jak se uvádí ve Vysvětlivkách k listu Č. Třebová. Postavení drob bouzovských též vyplývá ze vztahu jejich SV části (v SV a V okolí Moravičan) k andělskohorským vrstvám. Ty se s drobami zčásti laterálně zastupují, zčásti z nich do nadloží přecházejí. Je to patrné z šir-

šího V okolí Moravičan i z výsledků vrtných prací GP Rýmařov v oblasti Králové a Benkova (srv. též P. OREL—J. VYBÍRAL 1962). Vyšší část drob bouzovských je tedy přibližně ekvivalentní nižší části vrstev andělskohorských a na vých. okraji Hrubého Jeseníku dnes již droby chybí. Časový ekvivalent vrstev andělskohorských v sev. části Dražanské vrchoviny proto vystupuje až ve flyšových komplexech v nadloží konicko-mladečského devonu. Též charakter vyšších částí konického devonu (vápenců jeseneckých a břidlic ponikevských — podle I. CHLUPÁČE 1964) ukazuje, že po stránce stratigrafické je zde vývoj bližší pruhu vrbenskému, kde flyšová sedimentace andělskohorských vrstev začíná v okolí, většinou však již nad hranicí frasn-famen (srv. B. KOVERDYNŠKÝ 1964a), než šternbersko-hornobenešovskému, kde začíná v okolí často již nad hranicí devon-karbon (srv. B. KOVERDYNŠKÝ 1964a, J. ZIKMUNDOVÁ 1964). Hojná tentakulitová fauna ve vápencích jeseneckých a ve sp. části břidlic ponikevských ukazuje nejvýše na frasn. Lze tedy předpokládat, že i zde, podobně jako v jižnějších částech vrbenského pruhu může flyšová sedimentace začínat pod hranicí devon-karbon. Poměry v okolí Ladína i v jižnějších částech vrbenského pruhu ukazují, že intenzivní vulkanismus v obou oblastech často zastupuje nejen eifel a givet, ale místy i frasn a projevuje se i ve famenu. V textu užívané označení souvrství mírovské a droby („vrstvy“) bouzovské nutno chápat jako jednotky litologicko-stratigrafické a nikoliv přísně stratigrafické. Tento význam se podobně jako u „vrstev“ andělskohorských a hornobenešovských (srv. B. KOVERDYNŠKÝ 1964a) liší od dnes používaného významu ve smyslu K. PATTEISKÉHO (1929). Též u souvrství mírovského je dělení na spodní část s převahou slepenců a svrch. část s převahou hrubého flyše jen rámcové, protože bylo zjištěno zastupování obou částí, zvláště dobře patrné v širším okolí Městečka Trnávky.

Über einige Probleme vom varistischen Flysch aus der Umgebung von Mohelnice (Nord-Mähren)

In diesem Bericht wird das Schema der varistischen Flyschentwicklung beschrieben, die im nördlichen Teil von Dražanská vrchovina beginnt, u. zw. schon zu Ende des Mitteldevons. Die Mírov-Schichten kann man teils als Ende des Mitteldevons und zum grösseren Teile als Oberdevon klassifizieren. Die Bouzov-Grauwacken sind teils älter, teils übergehensie lateral in Enegelsbergerschichten. Ein Equivalent der Engelsbergerschichten ist erst im Hangendemdes Konice—Mladeč Devon zu finden.

* V černém flyši má v jednotlivých rytmech pelitická složka, tvořená většinou silt, břidlicí, větší až stejnou mocnost než složka psamitická, tvořená drobou příp. siltovcem. U hrubého flyše převažuje složka psamitická.

Rudolf H i k l :

OSÍDLNÍ HORNÍHO POŘÍČÍ ROMŽE. II.

(Vnitřní život osad, Kolonizace okrajních částí.)

Povinnosti stanovené lokační smlouvou se hrubě neměnily, zůstávaly stejné po dlouhá období. Z doby předhusitské nemáme v tomto kraji zachovaných urbářů, abychom podle nich mohli posoudit zatížení poddaných. Pro vlastní Konicko není zápisů o platech z jednotlivých lánů ani v zemských deskách, ale zato jsou takové z blízkého sousedství. Nejvíce je jich z Luké, kde se táhnou přes 70 let, a po celou tu dobu se platí z lánu půl hřivny, tj. 32 grošů¹ (poloviční činže se platila r. 1348 v Javoříčku, totiž 16 gr.).² Stejný plat byl zaveden z počátku v Bohuslavicích, kde se platilo r. 1373 čtvrt hřivny, ale r. 1412 z dvora a ze 6 lánů 5 hř.,

tj. asi 50 gr. Tam zatížení značně kolísalo, neboť r. 1407 se platilo z lánu s domkem a s loukou zv. „niva“ 1 a půl hř. a 12 gr., tyto asi z domku³. V Laškově se platilo více než dvojnásobně jako v Luké 1¼ hř. z lánu, z podsedka ¼ hř. Roku 1385 se stanoví ze dvou lánů, z nichž jeden je nový „Nakopaný“, plat 4 hř.⁴ Podle výnosu úroku ve vesnici můžeme soudit na počet jejích usedlostí a tím i obyvatelů. K tomu nám poslouží zápis věna Anežky, manželky Matouše z Cimburka r. 1406.⁵ Můžeme brát úrok rovný platu v Luké,⁶ pak by na Konici platící 32 hř. připadlo asi 64 usedlých, na Dzbel při 6 hř. 8 gr. 12—13 usedlých. V Jesenci by bylo při 5 hř. 7 gr. 10—11 usedlíků, v Březsku při 4 kopách 8 usedlíků, v Ochozi při 5 kopách 11 gr. 10—12 usedlých, v Křemenci při 2 kopách 25½ gr. 5—7 usedlých, v Runářově při 4 k. 16 gr. 9—10 usedlých, v Dešné při 4 k. 26½ gr. 9—11 usedlých, v Suchdole při 11 k. 27 gr. 23—24 usedlých. V Klužinku dal Štěpán z Holštejna švagrové Anně 5 hř. censu, tedy nejvýše 10 usedlostí, neboť nestačil-li by výnos tam, měl být doplněn ve Březsku.⁷

Že se přibližujeme tehdejšímu počtu rodin, dosvědčuje Dzbel, který měl ve své návěsní části asi 20 původních gruntů, na který počet vzrostly teprve dodatečným přibíráním půdy a tím rozmnožením prvotních usedlostí. Osidlován byl asi především severní řad lesní návěsní osady, jehož pole ležela na severních svazích údolí proti jihu obrácených a lesy tam byly vykloučeny do značné vzdálenosti ode vsi, zatímco na jižním pořadí bylo nutno se vyhnouti mokřinaté půdě na jv. a les zůstal poměrně blízko vesnice, poněvadž za ním začínalo panství kláštera Hradišského. Zato byly tu záhumenní pásy kratší a širší. V Jesenci se nedá počáteční stav dosti dobře zjistit, protože vytvořením panského dvora ze dvou až tří gruntů⁸ starý půdorys osady se změnil, také plužina nabyla nových tvarů, ježto k dvoru byly připojeny neilepší souvislé plochy orné půdy. Ve Dzbeli zůstala plužina v jednotných lánových pruzích od záhumení k lesům ohraničujícím kastr.⁹ Obě vesnice jsou od sebe odděleny „Drahami“, tj. pastvinami. Jesenec měl své „Drážky“ i na sv. od obce, Dzbel měl „Příhon“ na západním konci vesnické plužiny při lese „Březině“, v níž se tehdy také páslo.

Robotní povinnosti v 14. a 15. století nebyly velké, soudíme tak odtud, že byly na dominiu jen dvůr v Konici při tvrzi feudála, 2 v Přemyslovicích, několik v Hluchově a 1 v Bílovicích,¹⁰ starých to zemanských vsích, kde zeman měl jen několik sedláků, ne celou dědinu, a sám řídil práci, případně účastnil se práce na svém větším statku - dvoře v době naturálního hospodářství, kdy dědina tvořila soběstačnou hospodářskou jednotku. Tam jistě sedláci ze sz. části panství nedotížděli. Změny nastaly již v 16. stol. Roku 1591 víme o dvorech na Stražisku, v Čuníně a Klužinku.¹¹ A což teprve v 17. stol., kdy robotní povinnosti se stupňovaly útliskem druhého nevolnictví a paralelně s nimi rostl počet dvorů: v Jesenci, Březsku, Ponikvi, Ochozi, v Suchdole dva,¹² v Budětsku, z něhož parcelací vytvořena 1786 Hor. Zavadilka¹³ Štarnov vznikl rozdělením druhého dvora konického.¹⁴ Počet vsí se nezměnil do přechodu dominia do rukou pánů z Cimburka r. 1386,¹⁵ ani v následujících 50 letech, kdy bylo prodáno rodu Švábenských r. 1434,¹⁶ kterému zůstalo až přes bitvu bělohorskou, ovšem rozdělené mezi jeho větve. Byla to doba, kdy ještě doznívala léta klidu, ale na konci 14. stol. již docházelo k bojům mezi moravskými Lucemburky a olomouckými biskupy a potom mezi oběma bratry, vládnoucím Joštem a mladším Prokopem až do jeho zajetí a smrti 1405. V dvacátých a v první polovině 30. let 15. stol. se převalila husitská vojna, ale především trpěla naše země za války uherské, kdy Korvín ji odtrhl od Čech. Ve sporech panstva nejméně trpěl sedlák. Tehdy částečně opustly Březsko a Klužíněk.¹⁷ Když pak feudálové přecházeli k hospodaření pomocí robotní práce na vlastním dominikálu, jak bylo výše vyloženo, byly z opuštěných polností tvořeny dvory v 16. a zvláště pak, když jednotné Konicko bylo rozděleno mezi větve laskovskou a konickou a takto zmenšené Konicko mezi tři bratry Švábenské r. 1618. Každá větev si zakládala, pokud v jejím díle nebyly, nové dvory. Březsko nepochybně svedením tří

gruntů¹⁸ a tím zmenšením počtu usedlostí nabylo v ústech lidu tohoto nového jména, neboť ještě 1581 je uvedeno pod jménem Bříšče, r. 1618 se píše již Březsko.¹⁹ Roku 1591²⁰ jsou poprvé jmenovány pod pustým hrádkem Stražiskem nově rodící se vsi Oujezd, Stražisko a Maleny. V posledních dvou bylo jen 14 novosadníků, z nichž dvě poustky a 2 mlýny, v Oujezdě 1 rolník a 8 zahradníků. Naproti tomu měl obnovený Čunín 5 rolníků, 2 posedníky, 9 zahradníků a 1 mlynáře.

V Klužítku, kde byl už též vytvořen vrchnostenský dvůr, bylo 14 sedláků s koňmi a 1 zahradník, v Ochozi 11 sedláků, 4 podsedci a 1 novosedník, ve Vel. Rakové 14 sedláků, z nich 4 pustí, 9 posedníků a 1 zahradník. Nesmí nás klamat, že ve vsi Stražisku byl i Jan fojt, neboť ten mohl tu být už z doby kolonizační pro několik blízkých osad. Také Háčky v sousedství obou uvedených vesnic byly pusté v letech 1508–1557.²¹

Jedině Budětín (dnes Budětsko),²² ves vklíněná mezi osady konické k nim nepatřila, ačkoliv byla spojena s městečkem nějakým volnějším, asi příbuzenským svazkem. Její jméno se objevuje poprvé v zemských deskách r. 1378,²³ ale vesnici dosvědčuje už před r. 1327 odkaz Evy, ženy Adama z Choliny, která zemřela podle Antifonáře Cholinského t. r.²⁴ Domácí rod zemanský vymřel záhy třemi či čtyřmi dcerami, které našly zaopatření v klášteře dominikánském u sv. Kateřiny v Olomouci. Jedna z nich, Adlička, stala se tam převorkou, druhá Ludmila přešla do cisterciáckého kláštera v Oslavanech, třetí zůstala u sv. Kateřiny a jmenovala se Eva, čtvrtá Zbyňka se uvádí co mniška 1379, ale po 5 letech je světského stavu.²⁵ Na Budětín přijaly ve spolek Ctibora z Cimburka 1378, ale 1382 daly mu ves a 1384 intabulovaly ji, když jim dal plnou náhradu jinde na svých statcích.²⁶ Ctibor však prodal hned Budětín s Nezamyslicemi klášteru augustiniánskému v Lanškrouně, který se za husitských válek přestěhoval do Olomouce ke Všem svatým. Proti tomu podal odpor Sulík, že má naň ves spadnout po smrti sester. Ten byl však odmítnut úředníky, že Ctibor již 6 let držel vesnici bez námitek.²⁷ K Budětsku prikoupili augustiniáni 4 lány v Laškově (roč. plat 5 hř.).²⁸ Sestrám budětínským odkázala Eva 5 hř. roč. důchodu na Konici, proto při každé změně v držení nebo novém zatížení majetku konického se objevují jejich protesty.²⁹ Evini vnuci se však zdráhali po smrti otcově plnit tento závazek, až 1369 se uvolili platit 3 hř.³⁰ Po prodeji Konicka Ctiborovi se sám Sulík zastával práv Evy, která už jediná žila, když Matouš z Cimburka vložil věno manželky Anežky na Konici.³¹ Spor rozhodl pak v prospěch kláštera biskupský oficiál Sulík ze Železného.³² Ještě r. 1437 a 1446 domáhaly se převorky kláštera sv. Kateřiny placení odkazu na nových majitelích panství z roku Švábenského.³³ Je možné, že Eva, žena Adamova, pocházela z rodu budětínského, proto učinila tento odkaz potomstvu sourozencovu, mezi jehož dcerami se opakuje její jméno, a proto se její vnuk hlásil o dědictví po vymření rodu. To vše dokazuje, že Budětín k zboží konickému přímo nepatřil. Roku 1379 určují se jeho hranice od Rohového žlebu s mlýnem, pastvinami a loukami až po pole konická. K městečku už patřily Stráně, ke vsi zase les Doubrava a lesy až po Rachov (Rakovou?).³⁴ Budětín zpustl za válek husitských, byloť to panství klášterní a proti němu se postavily kořistnické živly okolí nebo vojska husitská do země pronikající, proto byl dán doživotně Zdeňkovi ze Švábenic a jeho synovi, aby jej znovu osadil.³⁵

Budětsko patří již do povodí Pilavky jako Klužínek a Ochoz. Bude tedy dobré zmínit se i o osadách této plošiny, do níž Pilavka, pobočka Blaty se zarývá. Na ní leží Bohuslavice, které spolu s Přemyslovicemi na staré cestě do Čech a Břilovicemi na Romži mají čelední jména. Ostatní vesnice tohoto kraje nesou jména majitelská nebo odvozená z přírodních podmínek místa. Do první skupiny patří jména na -ov: Vilémov, ukazující na dobu rytířskou s mravy a jmény z Němec převzatými. První zmínka o něm je z r. 1365.³⁶ Dále Hluchov a Laškov, za Romží pak Runářov a Rezkov. Vlastnická jména na -in mají: Pěňčín, Čunín, Ladín, Klužín, Budětín. Pozměněná jména majitelů v sobě tají Krakovec a Raková. Podle ponor-

ného potoka je pojmenována Ponikev, podle mokré půdy se nazývají Háčky,³⁷ podle suché Suchdol a Křemenec, podle slabého, jen za dešťů proudícího potůčka, Dešná.³⁸ Podle porostu byly pojmenovány osady Jesenec, zaniklá Bukovina, Břšče, Hvozd, Luká³⁹ a Polomí (původně Polom). Ochoz upomíná na komisionelní obejití místa k založení osady určeného, jako jinde se vyskytující Újezd.

Stará jména lesů podle odrůd stromů jsou zachována tato: u Konice Bukovina, u Ponikve březina zv. Žákovce,⁴⁰ u Bohuslavic Lipina,⁴¹ u Budětska Doubrava.⁴² U Bílovic byl lužný les Luh,⁴³ který se táhl až k Hluchovu, u Laškova jsou jmenovány Pilovice a Hrušová.⁴⁴ Dnešní názvy tratí, které vzpomínají ještě boří, olší, habr a lísku, mohou být původu pozdějšího, ačkoliv jistě i v době počátečního osídlení vyskytoval se na vlhkých místech porost olšový a na suchých, písčitých borový. Na podrost malého upomíná starý název potoka Malenného, po němž jej převzala dnešní ves. Přece jen značně do minulosti, kdy hospodářství velkostatku se snažilo být na cizím dovozu nezávislým, soběstačným lze posunout zrození názvu tratí „Safránice“ u Pěnčína a „Na vinohrádku“ u Klužítku.⁴⁵

Prvá zpráva nepochybně našich Bohuslavic se týkající je z r. 1318, kdy spor mezi Alžbětou z Plavče (u Znojma) a jejím strýcem Zborem, proboštem olomouckým, o pět vesnic byl rozřešen tak, že Alžběta dostala Loučany a Bohuslavice a probošt Majetín, Loučku a Háčky.^{45a} Bohuslavice vycházejí potom z majetkového svazku s Drahanovicemi, neboť Bušek z Drahanovic přenesl r. 1359 věno své ženy Víchny z Drahanovic na Bohuslavice a Kníničky.⁴⁶ Je tam r. 1384 tvrz a dvůr. Je to velká osada, která má kostel (1378) a tedy i vyšší poslání vzhledem k okolí. Je dokonce r. 1384 nazývána městečkem, když zbožím bohuslavickým nahradil markrabí Jošt Benešovi a Pročkovi z Bouzova hrad Bouzov a městečko Loštice.⁴⁷ Ale drobení v menší podíly nastalo hned v nejbližších letech.⁴⁸ Roku 1391 vydělil Závíš z Bohuslavic od dvora bohuslavického pole zv. Rovně, louku zv. Kopaná lúka a vršek Stráně spolu s lesy až k řece a prodal je, ale tříštění a zase spojování pokračovalo dále, až r. 1448 byly prodány spojené Bohuslavice a obě Rakové do jedné rukou Jakoubka z Cetkovic.⁴⁹ I při této vesnici je nějaká závislost na zeměpánovi, neboť Kateřina z Tupanova, berouc ve spolek na Bohuslavice a Polomí svého manžela, vyžádala si zvláštní povolení od markraběte Albrechta r. 1437.⁵⁰

Raková je jmenována, jak bylo již výše pověděno, r. 1276. Byly to vlastně dvě osady, starší Moravská (dnes Rakůvky), a od jejích držitelů založená mladší a větší, kolonizační Německá (Theutunicalis). Německá Raková se jmenuje prvně r. 1349.⁵¹ Obě tvořily zpravidla jeden statek a majitelé se nazývali de Rakovch.⁵² Byl to manský stateček, léno markrabat moravských jako Krakovec.⁵³ O Krakovci (Krakovczie, tj. Krakovčí, jak se dříve osada také zvala) je prvá zmínka k r. 1343, kdy Ondřej z Krakovce koupil les Lipinu zapsanou mu do zemských desek až po 12 letech.⁵⁴ Dvory byly v každé z nich, tvrz v Krakovci.⁵⁵ Roku 1355 uzavřeli Ondřej z Krakovce a jeho synovci Bohuslav a Adam z Rakové spolek.⁵⁶ Roku 1374 vzdali se uvedení manové svých lén. Ondřej dostal v náhradu dvůr cholinský a markrabě Jošt použil vsí a lenních dvorů v Bohuslavicích, Krakovci a Rakové, tvořících statek bohuslavický (bona Bohuslavicz), k odměně Beneše a Pročka z Bouzova, kteří mu prodali tamní své dominium.⁵⁷ Proček však prodal do roka Herešovi z Rakové dvory v Rakové a Bohuslavicích a tam i 3 lány a domek a ten roprodával je dále.⁵⁸ Teprve po válkách husitských sjednotil Hanuš z Vlasatic (okr. Mikulov) Polomí, Bohuslavice a Rakůvky a prodal je 1447 Brikcímu z Pěnčína.⁵⁹ Když ten je za rok prodával Jakoubkovi z Cetkovic, chybělo již Polomí.⁶⁰ Roku 1460 propustil král Jiří Krakovec z lenní závislosti, co potvrdil Vladislav II. r. 1482.⁶¹ Právě jmenovaná ves Polomí se objevuje poprvé r. 1349.⁶² Vyšla z majetku náměšťského a vrátivši se z držení Klášterce k starým majitelům, přecházela z jednoho pána na druhého, kteří podle ní měnili svůj dosavadní přídomek, sotva se v ní uvázali, jako Ješek z Měrotína 1365 se po třech letech zve Ješkem z Polomí, ač je už prodával Dětřichovi ze Senice.⁶³ Znova se dostaly tyto vesnice pod jednoho

pána r. 1609, kdy Jan ze Zástřizl koupil Krakovec, Bohuslavice, Polomí, Rakůvky a Novou Ves.⁶⁴ Touže listinou jako u Bohuslavic je zjištěno prvé životní datum Haček.⁴¹ Roku 1318 připadly Zborovi, od něho přešly na kapitolu. Do laických rukou se dostaly až 1508 výměnou za Mezice.⁶⁵

Nedaleko skupiny těchto vsí byl odprodán z majetku konického větví pánů z Kunštátu Vilémov, který už patří do povodí samé Blaty. Byl založen asi některou zemanskou rodinou z okraje Hané, nejspíše vladyky cholinskými, v jejichž vlastnictví jej nejdříve postihujeme. Roku 1406 drželi Vilémov s 8 jinými vesnicemi Všebor a Jan z Dubčan.⁶⁶ Dvůr je tam zaznamenán k r. 1379.⁶⁷ Pěňčín nejvíce tíhl do Hané. O tamním dvoru se dovídáme r. 1385.⁶⁸ Již r. 1360 byl spojen s Čechami pod Kosířem, Drahanovicemi, Lhotkou a Služínem, Lešany a Ohrozimí, ovšem nebyly to celé tyto vesnice.⁶⁹ Avšak brzy se drolí tento komplex. Roku 1365 byla oddělena Lhotka.⁷⁰ Roku 1373 zůstaly pohromadě již jen části Čech, Pěňčina a Služína.⁷¹ Zde vidíme tedy rozpad většího celistvého majetku, jinde však v 15. stol. a zvláště po husitských válkách, je patrné jeho narůstání a scelování. Roku 1373 držel snad celý Laškov Bohuslav z Laškova, ale do r. 1385 prodával a rozdával z něho; r. 1373 dceři Markétě, která byla vdovou, dal menší dvůr. Jsou tedy v Laškově alespoň dva dvory. Synem jeho byl pravděpodobně Lutohněv, jehož ženě zajišťuje věno.⁷² Beneš z Laškova měl mlýn v Opatovicích a zaměnil jej za půl lánu ve Voděradech r. 1350.⁷³ Je to první zmínka o Laškově. Jako Laškov vykazují i Přemyslovice majetkové vztahy v M. Hané, neboť r. 1351 prodal Ješek z Konice Litkovi z Opatovic 6 hř. úroku v Přemyslovicích a ten je postoupil sestřenci Kunešovi.⁷⁴ Tyto styky datovaly se pravděpodobně ještě z doby, kdy měla neztenčený význam stará státní cesta z Olomouce do Jevíčka, při níž osady ty ležely. Roku 1384 koupil v Laškově augustiniánský klášter v Lanškrouně 4 lány, tj. 5 hř. ročního platu od Bernarda Hechta ze Slavoňova a od bratří ze Šumvaldu.⁷⁵ V Bohuslavicích, Vilémově a Polomí vycházeli první držitelé z hanáckých dědin Drahanovic, Choliny a Náměště, drobnější vsi Krakovec a obě Rakové měly zakladateli místní lenníky ve službě markrabské. Mezi těmito světskými statky byly rozhozeny majetky tří církevních ústavů. Velká část Bílovic a Háčky patřily kapitule olomoucké, Budětín a 4 lány v Laškově byly v držení augustiniánského kláštera v Lanškrouně, Hradištský klášter byl majitelem 8 lánů v Přemyslovicích. To bylo zboží mrtvé ruky, které neměnilo svého majitele, zatímco světská panství často střídala své pány.

Nakonec je třeba ještě se zmíniti o osadách zaniklých, které jsou neprávem kladeny do oblasti konické. Jsou to Čstětice, Semetín a Miličov. Čstětice se vyskytují v jediném zápise z r. 1396,⁷⁶ kdy Štěpán z Holštejna prodal bratřím Mysliborovi a Maršíkovi z Radovesic (u Kolína) tvrz a ves Dědkovice u Prostějova, vsi Křenovičky (u Určic, Ukazatel, s. 168), Mitrovice (zaniklé u Určic, ib., s. 236), Valdov (zan. u Plumlova, ib., s. 408) a Čstětice (ib., s. 60 u Dědkovic?). NEKUDA⁷⁷ je však klade ke Konici, snad sveden Dědkovicemi u Ludmírova. Ale protože všechny ostatní vesnice v prodeji jmenované jsou nebo se kladou na Prostějovsko a Plumlovsko, je tam umístiti také tuto zaniklou ves. Také Semetín je uveden jen jednou v listině z 10 čce 1394,⁷⁸ kterou oficiál biskupství olomouckého rovná spor mezi známou nám již převorkou kláštera sv. Kateřiny v Olomouci Adličkou a farářem Petrem z Brodku o důchody obou stran z Brodku, z dvoru a polí v Semetíně. Zde zase zavedl NEKUDU Brodek na Konicku, ačkoliv ten se jmenuje teprve roku 1557,⁷⁹ neboť místem sporu je Brodek u Přerova,^{79a} kam je klásti i zaniklý Semetín. Nejtíže lze zdůvodniti, co je Miličov listiny z r. 1370.⁸⁰ Listiny z r. 1301 a 1305⁸¹ svědčí o směně mezi klášterem sv. Kateřiny v Olomouci dávajícím Čechy pod Kosířem, Služín, lány ve Šeborovicích (zan. u Dědkovic na Prostějovsku) a půl Ohrozimí Miličovi z Citova za jeho vesnice Brodek, Miličov (nezn. na Plumlovsku) a Citov. Všechny jmenované osady klade Šebánek na Prostějovsko a Plumlovsko kromě Brodku a Citova, které jsou na Přerovsku. Nutno tedy hledat zaniklý Miličov při prvních vyměňovaných, či spíše při druhých vyměňených. Miličov listiny

z r. 1370 se nám však naskytá se spojení s Ponikví až na západě Konicka. Je to taž osada, jak chce NEKUDA?⁸²

R. 1365 prodal Janek z Konice Bohušovi ze Slavoňova oppidum Lukou a ves Ponikev za 230 hr.⁸³ Týž Bohuš prodal r. 1371 městečko Lukou s patronátem a ves Ponikev s lesem březinou zv. Žákovce Zbyňkovi z Klenného⁸⁴ (Ukazatel, s. 151: neznámo). Podle listiny datované 1.čce 1370⁸⁰ prodal týž Bohuš se synem Bernhardem vesnice Miličov a Ponikev s lesem Žákovcem témuž Zbyňkovi de Chlen i s patronátem v Miličově. Není to tentýž zápis o prodeji zanesený o rok později do zemských desek? Zbývá ještě vysvětlit neustálenost jména osady a označení jejího „hodnostního“ zařazení. Luká byla vsí a klesla zase na ves. Na čas za vlády Konických byla snaha ji povznést na městečko. To se po odpoutání od většího celku, k němuž patrně patřil i Hvozd, nezdařilo. Zůstala jí fara, jejíž podací se objevuje právě r. 1370 poprvé. V zemských deskách se drží v staré, řekli bychom oficiální, hodnotě, v soukromé listině se přechází už ke skutečnému stavu. A nyní už jen domněnka! R. 1349⁸⁵ prodal Ješek z Konice jako poručník dětí po Miličovi z Náměště klášteru Janua vitae Polomí a půl Veselíčka. Nebyla snad mezi nimi se nacházející Luká někdy majetkem, případně založením Miličovým a nenazývala se po něm? A jméno to se udrželo po dalších 20 let v ústech lidu a bylo ho použito v jednání, kdy se mluvilo po staru o vsi? Lukou dostal Adam z Konice od Zbyňky ze Švábenic r. 1349.⁸⁶ Byla tedy v držení jeho rodu jen 16 let. Také Švábenice pokládá NEKUDA⁸⁷ za zpustlou vesnici na Konicku, ale ty nikdy neexistovaly; je to pouze jméno trati, která je dostala po dlouho vládnoucím tu rodu.

Poznámky:

¹ ZDO III, č. 471, s. 113, r. 1378, VI, č. 551, s. 207, r. 1397, VII, č. 211, s. 252, a č. 489, s. 269, r. 1407, X, č. 606, s. 399, r. 1447. V Luké se platí po 32 gr., i když se lány prodávají, i když se na nich určuje věno. — ² ZDO I, č. 19, s. 2. V Javoříčku byl 1 lán v zastavě za 2 a půl hr., tj. 160 gr., a protože se bral 10procentní úrok, znamená to roč. 16 gr. — ³ ZDO II, č. 399, s. 79, VII, č. 399, s. 264, VIII, č. 308, s. 255. Plat na lán se nedá dobře vypočítat pro spojení s dvorem a loukou. — ⁴ ZDO II, č. 346, s. 76, III, č. 66, s. 95, r. 1373. J. ŠEBÁNEK, Archivy zrušených klášterů moravských a slezských. 1932, č. 949, s. 193 ve spojení s č. 1455, s. 308. ZDO IV, č. 637, s. 156, noviter instauratus. — ⁵ ZDO VII, č. 76, s. 244. — ⁶ Luká nejspíše odpovídá, pokud se týče podnebí a úrodnosti půdy, Konicku, Javoříčko je více v kopcovině a lesích, Bohuslavice a Laškov se už blíží rovině. — ⁷ ZDO IV, č. 410, s. 145. Týkaly se tedy dary a prodeje celých vsí nebo lánů. — ⁸ B. BURIAN, Konický okres. Moravská vlastivěda. II. 1939, s. 145. — ⁹ ZD. LÁZNICKÁ, Typy venkovského osídlení v Československu. Práce brněnské základny ČSAV. 28/1956, seš. 3, s. 124: „U lesních návesních vsí jde o vnitřní českou kolonizaci, v níž se slučuje soustředěný půdorys českého vnitrozemí s plůžinným principem záhumencovým českého pohraničí — jako výraz českých kolonizátorů v soustředěné formě půdorysu. Poměrná uniformita svědčí o vrchnostenském vlivu, který se uplatňoval v ranním kolonizačním období... Oblast lesních návesních vsí lze někdy těžko rozlišit od okrouhlých řadových vsí na Dražanské vysočině. Okrajové body jsou na s. Vranová Lhota, na j. Bukovinka, na z. Velenov, na v. Přemyslovice.“ — BURIAN, o c. s. 16: „Většina vsí do 15. stol. má tvar lesních vsí lánových, pouze Laškov, Milkov a Březsko zdají se býti lánovými okrouhlicemi.“ — ¹⁰ Přemyslovice měly 2 dvory, ZDO IV, č. 780, s. 164, r. 1386, Laškov dva, Hluchov dvory o 5 poplužích. ZDO IV, č. 780, s. 164. V Bílovicích se mluví vždy o 1 dvoře. ZDO I, č. 106, s. 5, r. 1349, VI, č. 493, s. 204, r. 1392, VIII, č. 222, s. 306, r. 1412, X, č. 502, s. 391, r. 1446 mediam curiam in loco fortalicii. — ¹¹ ZDO XXX, č. 70 a, b, s. 218 n. Čunínským dvorem je míněn asi ten, z něhož pak vznikla familiantská osada Veselá. — ¹² BURIAN, o. c., s. 210. — ¹³ Ibid., s. 202. — ¹⁴ Ibid., s. 115. — ¹⁵ ZDO IV, č. 780, s. 164. — ¹⁶ Tehdy se totiž jmenuje Zdeněk Švábenský z Konice (A Č X, 1890, s. 250) na landfrýdě v Brně sjednaném 4/3 tr. Zemské desky nebyly otevřeny v l. 1437-46, proto kup je vložen až 1446. ZDO X, č. 443, s. 387. — ¹⁷ ZDO XXIV, č. 43, s. 297, r. 1537. — ¹⁸ BURIAN, o. c., s. 146. — ¹⁹ ZDO XXV, č. 257, s. 379. — Náš domov. 10/1901, s. 426. — ²⁰ ZDO XXX, č. 70, s. 218. Ještě r. 1493 se jmenuje hrad Strážiště v ZDO XIV, č. 173 s. 92. — ²¹ ZDO XVII, č. 21, s. 163. XXVI, č. 26, s. 401. — ²² Viz V. H., Budečko—Buděčko—Budec-

ko? ČMM 31/1903, s. 444, kde opravuje VÁŠU—ČERNÉHO. Moravská jména místní, 1907, s. 25 a 56, že Budětsko vzniklo zcela pravidelně ze starého tvaru Budětín příponou -sko a nikoli -čko. — ²³ ZDO III, č. 422, s. 113. — ²⁴ ČMM 27/1903, s. 115, pozn. 1. — ²⁵ ZDO III, č. 422, s. 113, č. 526, s. 118, IV, č. 503, s. 150. — ²⁶ ZDO III, č. 422, s. 113, IV, č. 222, s. 135, č. 503, s. 150. — ²⁷ ZDO IV, č. 504, a. 505, s. 150. Budyetyn villam esse suam propriam hereditatem et debere devolvi ad ipsum post mortem sororum. — V pozn. Stiborius villam Budyeczin sine instancia 6 annis possedit et beneficiarii invenerunt hereditates possedit. Přes toto odmítnutí pohnal Sulík ještě 1406 konvent lanškrounský, že mu drží neprávem zboží v Budětíně, protože je koupili od těch, kdo neměli moci dál je prodati. PO I, č. 341, s. 180. — ²⁸ ŠEBÁNEK, o. c., č. 949, s. 193. CDM XI, č. 332, s. 302. — ²⁹ ZDO IV, č. 216, s. 135, č. 413, s. 145, r. 1384, III, č. 526, s. 118, r. 1379. — ³⁰ ŠEBÁNEK o. c., č. 841, s. 169. — ³¹ ZDO VII, č. 77, s. 344, r. 1406. Domicella Ewa professa monasterii s. Katherine habuit a suis predecessores V marcas census, quarum due ad heredes suos devolvi debent, videlicet ipsum Sulikonem et eius heredes post eius obitum, et tres marce census monasterio... remanebunt. — ³² ŠEBÁNEK, o. c., č. 1128, s. 234. — CDM XIV, č. 100, s. 92. — ³³ PO III, č. 178, s. 464 a č. 1013, s. 609. V prvním pohání převorkyně Zdeňka ze 3 hř. roč. platu, v druhém převorkyně Kateřina z 5 hř. — ³⁴ ZDO, III, č. 422, s. 113 a č. 526, s. 118.: quod a Rohoweho Zlebu molendinum omnia prata et pascua ex illa parte usque in Conicz iacencia pertinent in Budyetyn. ŠEBÁNEK, o. c., č. 1455, s. 308. ZDO V, č. 68, s. 171: Stranie, superius opidum Konicz in fine camporum ville Budyetin. — ³⁶ ŠEBÁNEK, o. c., č. 1366, s. 289, r. 1460. — ZDO I, č. 961, s. 47. — ³⁷ A. PROFOUS, Místní jména v Čechách. I. 1954, s. 572: „Háčky jsou buď od hacě, spodní oděv, nebo deminutivum od hák, nebo z hať, hatě, tj. hátní mokřina.“ — BURIAN o. c., s. 93. — ³⁸ VÁŠA—ČERNÝ, o. c., s. 159. Dešná „nazvaná podle stavebního materiálu, deščná (od deska)“. PROFOUS, o. c., s. 382, Dešná je buď z deska, tj. les nebo hora lesnatá, nebo od dešť. Všechny vsi toho jména leží nad potoky, a to nad horním tokem. Jméno Deštný potok mělo asi též význam jako Dešťový potok. Byl to potok, který měl vodu jen za dešťů. Dokládá listinou z r. 1200 (CDB I, č. 351, s. 362), v níž potok slul tak dávno dřívě, než na něm vznikla vesnice. — BURIAN, o. c., s. 93: Dešná utvořeno od slova dešť. — ³⁹ Jméno Luká znělo původně Louky nebo Luka, neboť majitelé se píší de Lukich, in villa Lukych. ZDO III, č. 471, s. 115, VII, č. 125, s. 247, č. 211, s. 252, VIII, č. 237, s. 307 a j., de Lucky, II, č. 315, s. 75. — ⁴⁰ CDM X, č. 90, s. 111. — ⁴¹ ZDO I, č. 425, s. 21, r. 1355. — ⁴² ŠEBÁNEK, o. c., č. 1455, s. 308, r. 1460. — ⁴³ ZDO IV, č. 780, s. 164, r. 1386. — ⁴⁴ Ibid., VI, č. 278, s. 192, r. 1391, VIII, č. 156, s. 303, r. 1412. — ⁴⁵ BURIAN, o. c., s. 156 a 202. — ^{45a} CDM VI, č. 141, s. 112. Elška z Majetína zapsala pak klášteru sv. Jakuba v Olomouci na Loučanech 400 hř., zato klášter slibil její dvě dcery svým nákladem de monasterio educere et matri reddere. CDM VII, č. 79, s. 104. — ⁴⁶ ZDO I, č. 617, s. 31. — ⁴⁷ Ibid., III, č. 472, s. 115, IV, č. 433, s. 146, č. 43, s. 170. — Ř. VOLNÝ, Kirch. Top., I, s. 383 klade tam faru již k r. 1362. — ⁴⁸ ZDO V, č. 43, s. 170, r. 1386, VI, č. 106, s. 181, r. 1389. — ⁴⁹ Ibid., VI, č. 170, s. 186, X, č. 808 s. 416. — ⁵⁰ Ibid., X, č. 114, s. 366: de consensu speciali domini marchionis Alberti. — ⁵¹ ZDO I, č. 13, s. 1. — ⁵² Ibid., IV, č. 69, s. 128, r. 1384, č. 803, s. 165, r. 1386, PO I, č. 99, s. 126, r. 1405, č. 360, s. 184, r. 1406 aj. — ⁵³ Lenní poměr dosvědčuje CDM XV, č. 364, s. 320, r. 1397. ZDO I, č. 378, s. 19, II, č. 479, s. 82. Je to feudum marchionis. IV, č. 552, s. 153 prodej se děje domino marchione consentiente. — ⁵⁴ ZDO I, č. 425, s. 21, r. 1355. — ⁵⁶ Ibid., X, č. 808, s. 416. R. 1448 prodal Brikcí z Pěncína villas Bohuslawice cum curia et lurepatronatus et Rakowe cum curiis. CDM XV, č. 364, s. 320, r. 1397: totum feudum meum marchionatum Moravie concernens videlicet villam Cracowczye cum municione et curia ibidem ac villam Rakowe superiorem. — ⁵⁶ ZDO I, č. 378, s. 19. — ⁵⁷ ŠEBÁNEK, o. c., č. 937, s. 190, tj. CDM XI, č. 265, s. 235. Výměna statku bouzovského za bohuslavický: ZDO IV, č. 432 a 433, s. 146, r. 1384. — ⁵⁸ ZDO IV, č. 552, s. 153 a č. 636, s. 156. — ⁵⁹ Ibid., X, č. 764, s. 413. — ⁶⁰ Ibid., X, č. 808, s. 416. — ⁶¹ R. 1497 potvrdil Vladislav II. osvobození krále Jiřího tvrže a vsi Krakovce od všech manských povinností a proměnil je v pravé dědictví. ZDO XVI, č. 61, s. 117. — ⁶² ZDO I, č. 79, s. 4. — ⁶³ ZDO I, č. 816, s. 40, č. 1010, s. 50. — ⁶⁴ ZDO XXXIII, č. 14, s. 423. — BURIAN, o. c., s. 182 pokládá N. Ves za znovu po opustnutí osazené Háčky. — ⁶⁵ ZDO XXVI, č. 26, s. 401. — ⁶⁶ Ibid., VII, č. 41, s. 248. — ⁶⁷ Ibid., III, č. 487, s. 116. — ⁶⁸ Ibid., IV, č. 619, s. 155. — ⁶⁹ Ibid., I, č. 706, s. 35. — ⁷⁰ Ibid., I, č. 862, s. 42. — ⁷¹ Ibid., II, č. 426, s. 80. — ⁷² Ibid., II, č. 270, s. 72, IV, č. 637, s. 156, r. 1385. — ⁷³ Ibid., I, č. 151, s. 7. — ⁷⁴ Ibid., I, č. 200, s. 9 a č. 559, s. 28. — ⁷⁵ CDM XI, č. 332, s. 302. ŠEBÁNEK l. c. č. 949, s. 193, r. 1384. — ⁷⁶ ZDO IV, č. 761, s. 162. — ⁷⁷ VI. NEKUDA, Zaniklé osady na Moravě v období feudalismu. 1961., č. 36, s. 38. — ⁷⁸ CDM XII, č. 199,

s. 206. — ⁷⁹ L. HOSÁK, Historický místopis země Moravskoslezské. 1938, s. 534. BURIAN, l. c., s. 89 má r. 1574, na s. 15 r. 1446. R. 1577 byl Brodek prodán s Dešnou a Lhotskem, ZDO, XXIX, č. 96, s. 86, n., r. 1578. Byla tedy i Lhota před tímto datem pustá. — ^{79a} Rejstřík CDM uvádí sice k listinám IX, č. 336, s. 251, r. 1364 a XII, č. 206, s. 199, rejstřík s. 508, že jde o Brodek na Prostějovsku, ale obsah jejich svědčí, že se jedná o Brodek u Přerova, který byl vyměněn dominikánkám za jejich vsi na Prostějovsku, spolu s Cito-
vem a Miličovem. Viz i pozn. 81, kde klade ŠEBÁNEK tento Brodek též k Přerovu. Stejně HOSÁK, l. c., s. 642. — ⁸⁰ CDM X, č. 90, s. 111, ŠEBÁNEK, o. c., č. 845, s. 170, kde je v českém registru Miličov nahrazen Lukou. — ⁸¹ ŠEBÁNEK, o. c., č. 392, s. 73 a č. 410, s. 77. Plné znění druhé listiny je v CDM V, č. 181, s. 192. — ⁸² NEKUDA, l. c., č. 43, s. 140. — ⁸³ ZDO, I, č. 938, s. 46. — ⁸⁴ Ibid., II, č. 130, s. 65. — ⁸⁵ Ibid., I, č. 79, s. 4. — ⁸⁶ Ibid., I, č. 131, s. 6. — ⁸⁷ NEKUDA, l. c., č. 93, s. 156. — Práce tato byla hotová podána redakci Zpráv VÚO v červenci 1962; nemohla se proto zmíniti o studii o témže předmětu „Revize zaniklých osad na Moravě“ vyšlé ve Zprávách VÚO č. 110/1963, s. 2, kterou do-
datečně registruji.

DIE BESIEDELUNG DES OBEREN FLUSZBEBIETES DER ROMŽA. II.

Erst das 16. Jh. vermehrte die Zahl der herrschaftlichen Höfe und damit hängt auch die Erhöhung der Frondienste zusammen. Dadurch verringerte sich im 16. und 17. Jh. die Zahl der Gründe und die Ortschaften nahmen neue Namen, wie Klužínek, Březsko, Stražisko, an.

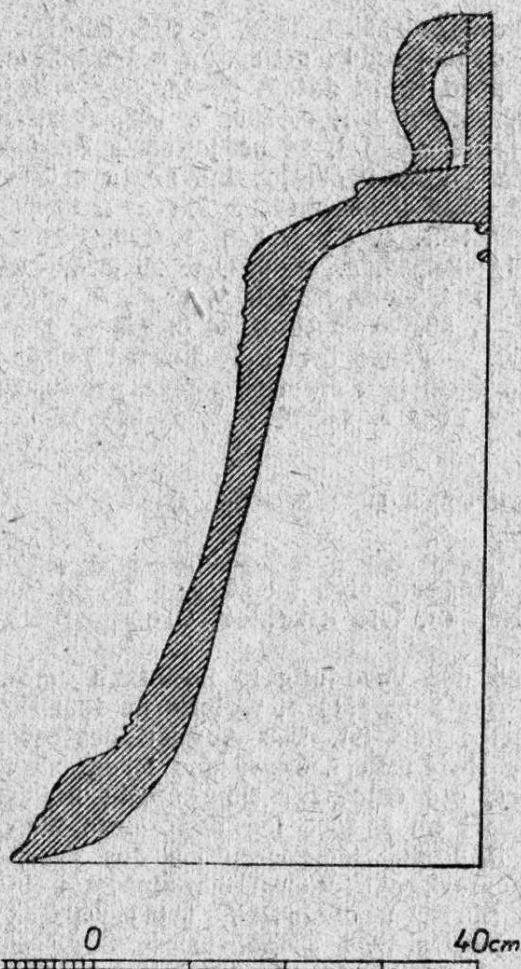
In der nächsten Nähe von Konice lag Budětín, nach der Verödung in Budětsko umbenannt, dessen heimatliches Edelmannsgeschlecht mit vier Schwestern, welche in dem Dominikarinenstifte in Olomouc Versorgung fanden, erloschen ist. Das Augustinerkloster in Lanškroun (Landeskron) kaufte Budětín und vier Hufen in Laškov, das Hradíšcherkloster wurde mit 8 Hufen in Přemyslovce beschert, die Olmützer Domkapitel bekam fast ganzes Dorf Bílovice nebst Háčky, welche Ortschaft im J. 1508 in Laienhände überging. Dieser Kirchenbesitz blieb stets in denselben Händen. Demgegenüber das grosse Konitzer Eigentum, wie auch die kleinen Güter der markgräflichen Lehensleute, beide Raková (1276) und Krakovec (1343) und die grossen Dörfer Bohuslavice (1318), Vilémov (1368) und Polomí (urspr. Polom, 1349) wechselten häufig ihre Eigentümer. Dasz die Konitzer Ansiedelungen klein waren, si hatten etwa 5—24 Ansässige, können wir nach der Eintragung in der Landtafel im J. 1406 urteilen. NEKUDA setzt in das Konitzer Gebiet einige, wie er sagt, eingegangene Dörfer, wozu man nicht immer zustimmen kann. Seme-
tín und Čstětice befanden sich höchst wahrscheinlich in der Gegend von Plumlov oder Prostějov, Miličov, der Urkunde v. 1370 ist eigentlich Luká, der Urkunden v. 1301 und 1305 lag vielleicht bei Přerov und Švabenice existierte bei Konice überhaupt niemals.

Václav Burian:

DÍLO OLOMOUCKÉHO ZVONÁŘE ZACHARIÁŠE MILNERA (Z LET 1593—1608)

V řadě více než dvou desítek olomouckých zvonářů a v období jejich působnosti od počátku 16. do 19. století¹ zaujímá jedno z čelných míst Zachariáš Milner,² patřící k nositelům doznívajících tradic slavného renesančního zvonářství v českých zemích, z jehož díla se zachovala značná část do našich dnů. Následující soupis je pouhým příspěvkem, který dává stručně nahlédnouti do stále ještě málo probádané oblasti dějin moravské campanologie a její epigrafiky.

O životních osudech Zachariáše Milnera jsme zpraveni jen kuse. Jeho původním působištěm bylo Brno, kde r. 1593 ulil dva zvony pro Olešnici, a kam také Cerroni klade jeho počáteční činnost.³ Zde v r. 1597 ulil zvon pro Kočov⁴ a ještě téhož roku přešel do Olomouce, kde vyrobil první zvon pro Pusté Žibřidovice. V Olomouci koupil dne 5. května 1604 od ševce Michala Rittmanna dům čp. 359 (Ostružnická č. 9) za 1300 zlatých.⁵ Poslední dochovaný zvon vyrobený v Olomouci je datován rokem 1608 (Dětřichov), ale Milnerova činnost zde patrně pokračovala, neboť teprve 3. února 1613 prodává dům za obnos 1600 zlatých Zachariáš Gut-
schlegelovi.⁶

1. Žebro zvonu Zachariáše Milnera z r. 1603 (Podbřežice, okr. Vyškov). Kreslil V. Burian

Jako základu k následujícímu soupisu Milnerova díla bylo použito rukopisné práce Jana Petra Cerroniho (1753—1826)⁷ „*Glocken Inschriften*“,⁸ pro niž čerpal nepochybně z inventářů far (tzv. děkanských matrik) z let 1804—1808, jejichž opisy jsou u obou moravských konsistoří⁹ i ve fondu účtárny moravského místodržitelství,¹⁰ kde k nim měl Cerroni jako gubernální úředník přímý přístup.¹¹ Vedle Cerroniho díla bylo čerpáno ze zmíněných elaborátů farních inventářů olomoucké arcidiecése,¹² které místy zpřesnily i popisy zvonů. Obdobně posloužily také seznamy zvonů z rekvisičních akcí r. 1917,¹³ jimiž byly místy doplněny údaje o rozměrech a váze.¹⁴ V ojedinělých případech mohly být nápisy revidovány podle přepisů ve Vlastivědě moravské. Celkem bylo takto z Milnerovy dílny zjištěno třináct zvonů:

Dětřichov, okr. Opava. Zvon z r. 1608.¹⁵ Váha 1 centnýř. Nápis: *Anno MDCVIII hat Zacharias Mulner v. Olomucz gegossen und ich in Gottes Namen bin geflossen.*

Drahotuše, okr. Přerov. Dva zvony z r. 1607.¹⁶ I. Váha 25 c., 46 kg. Ø 94 cm. Nápis: *Gegossen und in Gottes Namen bin ich geflossen. Anno MDCVII hat mich Zacharias Müllner zu Olmütz. Chybný přepis, správně má začínat text slovem Anno ...*. — II. Váha 15 c., 192 kg. — Ø 70 cm. Nápis: *Zvon do Drahotuš slit v Holomouci od mistra Zachariáše Müllner. Fusa Anno MDCVII.*

Hradisko, okr. Kroměříž. Zvon z r. 1604.¹⁷ Váha 5 c., 500 kg. Nápis: *Tento zvon slíván jest od mistra Zachariáše Milarrd (Milnera) v Holomouci. Léta Páně 1604 za času Jana Kašpara, faráře.*

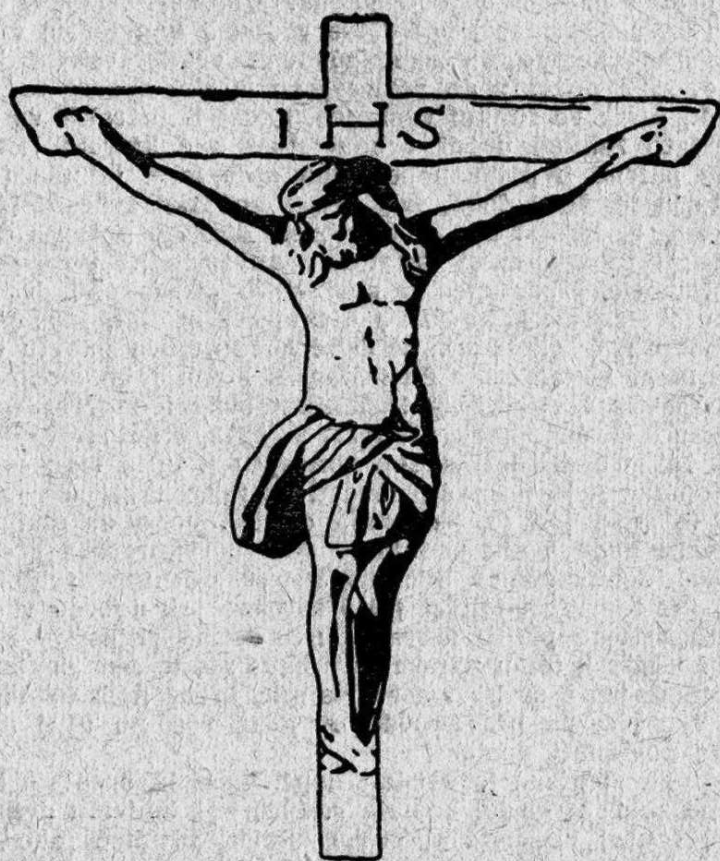
Hraničné Petrovice, okr. Olomouc. Zvon z r. 1600.¹⁸ Váha 5 liber. Nápis: *1600 zu Ollmicz gegossen von Zacharias Müllner.*

Leskovec nad Moravicí, okr. Bruntál. Zvon z r. 1607.¹⁹ Váha 4 c. Nápis: *MDCVII. ist diese Glocke in Spachendorf gezeügt worden — und ist erbrichter zu dieser Zeit Tomas Schober Eltester Hans Michael Hancz Hans Hartl gegossen von Maister Zacharias Müllner.*

Libhošť, okr. Nový Jičín. Zvon z r. 1602.²⁰ Váha 8 c. Nápis: *Ich bin etne Ruferin zur Predikt und Gottes Wort, welches man lautet am edlichen Ort allen Menschen welche seelig werden wollen. Fusor Campanae hujus Maister Zacharias hat mich zu Ollmicz gegossen. A. D. 1602.*

Lipník nad Bečvou, okr. Přerov. Zvon z r. 1604.²¹ Váha 90 c., 5.376 kg. Nápis: *ZA PANOWANI WYSOKO VROZENEOH PANA PANA GIRZIHO BRVNTALSKEHO Z WRBNA NA HELFENSTEINE TENTO ZWON SLIT IEST LETA PO NAROZENI PANA KRISTA 1604 / HELFENSTEINE . A LIPNIKV . NAKLADEM . WSECZKE . OBCZE . MIESTA LIPNYKA . DNES VSLYSSITELI . HLAS . GEHO . NEZATWZVGTE .*

SRDCE . SWEHO ŽIALM 95... / TENTO ZWON GEST SLIT OD MISTRA ZACHARIASSE Z OLOMOVCE ZA PURKMISTRV MARTINA ZIKMVNDKA IANA NEDOSSLEHO IANA SSEFRANKA MIKVLASSE BORA 1604. — Od tohoto znění, otištěného ve Vlastivědě moravské, liší se přepis z r. 1804 ve farním inventáři i záznam Cerroniho: Tento zvon zlit jest leta po narození Krista Pána 1604 za panování vysoce urozeného pána Jiřího Bruntálského z Vrbna na Helfensteině a Lipníku, nákladem veškeré obce města Lipníka. Tento zvon jest zlity od mistra Zachariáše z Holomouce, za purkmistrův Martina Zygmondka, Jana Nedošlého, Mikuláše Horáka 1604.

MEISTER & ZACHARIAS MI
LNER & HAT & MICH & ZV &
OLM/ CZ & GEGOSSEN &

3. Reliéf a nápis na plášti zvonu Zachariáše Milnera z r. 1603 (Podbřežice, okr. Vyškov). Kreslil V. Burlán.

4. Dekor na koruně zvonu Zachariáše Milnera z r. 1603 (Podbřežice, okr. Vyškov). Kreslil V. Burian

Podbřežice, okr. Vyškov. Zvon z r. 1603.

Věž gotického kostela měla původně třicetový zvon z dílny vyškovského zvonáře Filipa Konváře, pořízený r. 1558. Po 45 letech se dostalo kostelu darem dalšího čtyřcentového zvonu od tehdejšího držitele podbřežské prebendy Jana Jakuba Wackhera z Wackersfeldu, kancléře kardinála Dietrichštejna. O běhu života tohoto muže, který se vyznačoval prudkým vzestupem na poli církevním a d. plomatickým, se názory historiků dosti různí, stejně jako bývá odlišný přepis přídomku jeho jména. Metoděj Zemek²² uvádí, že Wackher (z Wackenfelsu!) byl dříve radou a kancléřem vrchního úřadu hejtmanského ve Slezsku, zároveň vratislavským biskupským radou, r. 1597 povolán do Prahy jako říšský dvorní rada a r. 1598 poslán do Říma ve funkci vyslance. Pavel Balcárek²³ ve své diplomní práci

však téměř všechny tyto funkce uvádí v souvislost s doktorem Janem Matyášem Wackerem s tím, že jde patrně o příbuzného nebo otce Jana Jakuba (jeho přídomek čte z Wackenpelzu). Jisté je to, že v době, kdy přijal kněžské svěcení (podle Zemka 11. 6. 1600,²⁴ podle Balcárka 1. 6. 1600²⁵) byl již doktorem obojího práva a d. plomatickým i organizačním praktikem; tyto vlastnosti uplatnil bezprostředně poté jako Dietrichštejnův pražský agent a diplomatický zástupce u pražského císařského dvora v letech 1600–1602. V r. 1603 je titulován jako kanovník a biskupský oficiál, 1604 jako Dietrichštejnův rada, olomoucký kanovník a scholastik. V době kardinálova pobytu mimo diecési spravoval spolu s kanovníkem Melchiorem Pirnesiem z Pirnu jako administrátor olomoucké biskupství.²⁶ Jeho současný vratislavský kanonikát svědčí o dřívějších stycích se Slezskem.²⁷ Dobu jeho úmrtí klade Zemek před 11. 9. 1612,²⁸ Balcárek²⁹ zpřesňuje datování na období před 24. 3. 1612 (podle latinského konceptu J. Juliu Wackerovi, rovněž pozdějšímu kanovníku v Olomouci). Je nesnadné uvést do jakýchkoli souvislostí donaci tohoto zvonu, pozoruhodné je snad jen to, že spadá do časového okruhu náhlé Wackherovy kariéry. Bližšího smyslu nedává ani zmínka v dopisu rychtáře a starších obce Podbřežic z 13. července 1604, uchovaném v Bočkově sbírce státního archivu v Brně,³⁰ v němž se doslovně praví: „Při tom Vaši Milost ještě žádáme jak dobrou vědomost jmiti ráčíte strany toho zvonu, že k tomu přijíti nikterak nemůžeme Milostivý Pane za to pokorně a ponížene prosíme, že nám k tomu nápomocný bejtí ráčíte neb poněvadž jest již všeckno hotový s žádným užitkem není, se kazí a řemeslník, který nám to na kostele spravoval, již umřel.“ Z textu vyplývá, že pravděpodobně ještě rok po ulití nebyl zvon umístěn na věži a poddaní se domáhali pomoci.

Osudy zvonu jsou jinak stručné. Je uveden např. mezi inventářem kostela v děkanské matrice z r. 1652,³¹ po zboření gotic. kostela r. 1905 byl umístěn dva roky poté na nové věži. V r. 1917 a 1942 ušel známým sběrným akcím, zatímco jeho starší druh (1558) byl rekvírován za I. světové války a oba mladší r. 1942. Místní podání dochovalo zprávy o jeho úspěšném zvonění proti mračnům (této vlastnosti prý pozbyl, když jím bylo vyzváněno člověku, který se oběsil). Zprávu lze vysvětlit především starým obecným názorem o tom, že zvukové vlny zvonu mají schopnost rozptýlit mračna; tento názor u nás panoval do konce 18. století a byl vystřídán jinou stejně absurdní domněnkou, že pohyb zvonu přitahuje blesky a zvonění tohoto druhu bylo zakázáno.³²

Zvon má dolní průměr 98 cm, výšku včetně koruny 88 cm, základní tón h. Jeho úhozový okruh (rána) je zvenčí mělce vlnitě ústupkovaný, zevnitř mírně fasetovaný. Nad tímto věncem na počínajícím plášti jsou po obvodu tři horizontální vývalky, šikmá stěna pláště se ke středu zeslabuje a při vrcholu znovu zesiluje. V tomto místě při čepci jsou dvě nápisové pásky nahoře a dole ohraničené dvojicemi vývalkových linek a jednou takovou linkou předělené. V čepci tkví koruna složená ze šesti uch na povrchu zdobených větvičkovým dekorem. Tato ucha pak jsou přitažena mohutnými železnými pásy se šrouby k dubové hlavě. Na zmíněných nápisových páskách je text,³³ v jehož úpravě je zřejmý výtvarný konservatismus: písmo je blízké gotikoantikvě, rozdělovací znaménka tvoří heraldické lilie (v přepise +). Výška jednotlivých písmen je 21 mm.

ANNO + M + DC + III + KALENT + MAII + RECENS + FVSA + HAEC + CAMPANA + ET + ECCLESIAE + / POTBRZEZICENSI + DICATA + EST +

PAGI + RECTORE + ADM + RDO + IO + IAC + WACKHER + OCAN + OLOM + 1603 + ★

Na krku zvonu, v ose pohybu srdce, je na venkovní straně ve velmi vysokém reliéfu provedena jediná plastická výzdoba, krucifix 13,3×11,3 cm s korpusem a iniciálami IHS v průsečíku břevna, pod ním třířádkový nápis (výška liter 10 mm): MEISTER + ZACHARIAS + MI / LNER + HAT + MICH + ZV + / OLMICZ + GEGOSSEN. Doplnění, případně oprav vyžaduje první latinská část, která pak v úplném znění a českém překladu spolu s německým textem zní takto: ANNO MDCIII KALENDIS MAII RECENS FVSA HAEC CAMPANA ET ECCLESIAE PODBRZEZICENSI DICATA EST PAGI RECTORE ADM(ODVM) R(EVEREN)DO IO(ANNE) IAC(OBO) WACKHERO CAN(ONICO) OLOM(VCENSI) 1603. [Roku 1603 1. května nově ulit tento zvon a věnován kostelu podbřežskému držitelem vsi veledůstojným Janem Jakubem Wackherem kanovníkem olomouckým 1603. Mistr Zachariáš Milner mne ulil v Olomouci.]

Spíše jako příspěvek k historii zájmu o tyto nápisy možno uvést způsoby dřívějšího čtení. Přepis v kostelním inventáři,³⁴ datovaném 31. října 1804 a podepsaném farářem Janem Františkem Gerlichem, má řadu poklesků (*MDCIII Calend Maji, Recens Fuga haec campana Ecclesiae Podbřezicensi dicata est. Pagi Rectore Adm Rndo Wakler Ocan: Ollom: 1603. Magister Zacharias Milner, Math: Mich zu Ollmütz gegossen.*) Téměř stejnou formou, jen s několika opravami, uvádí texty Cerroni³⁵: *MDCIII Cal: May recens fusa haec Campana Ecclesiae Podbřezicensi dicata est — Pagi Rectore ad modum Reverendo Wakler Can: olom: 1603 Magister Zacharias Milner hat Mich zu Ollmiz gegosen.* Zcela ve zkratce a chybně uvádí nápis Wolný³⁶ (*1603 recens refusa*) i novodobý přepis Jana Bartáka v obecní kronice,³⁷ který je zmatený chybným zachycením začátku textu i detaily (*Ecclesie. Anno. M. — DC. — Calent. Maii. Recens. Fusa. Haf. C. Campanz. Et. Olom. 1603. Podbrzezincensi. Dicata. Est. Pagi. Rectore. Adm. Rdo. io. iac. Ocan. / Mistr Zachariáš Milner. Hat. Mich. Z. W. Olmicz. Gegosen.*)

Pusté (?) Žibřidovice, okr. Šumperk. Zvon z r. 1597.³⁸ Nápis: *Ich bin eine Ruferin zu der Predig und Gottes Wort welches da rein Laut an manche ort allhir auf dieser Erden allen Mensch die da wollen seelig werden Meister Zacharias Milner — 1597.*

Velké Losiny, okr. Šumperk. Zvon z r. 1603.³⁹ Váha 23 c., 1.130 kg, Ø 126 cm. Nápis na horním obvodu latinkou: *Ich bin eine Ruferin der Predigt und zu Gotteswort, welches darinnen lautet an manchen Ort allhier auf Erde allen Menschen, die da wollen seelig werden.* Na jižní straně: *Meister Zacharias Milner hat mich in Ollmicz gegossen Anno 1603.* Na severní straně žerotínský znak s písmeny ISZZ ([Jan starší z Žerotína]).

Vracov, okr. Hodonín. Zvon z r. 1604.⁴⁰ Váha 8 c., 347 kg, Ø 85 cm. Nápis: *En ego Campana, nunquam denunctio vana Laudo Deum verum, Plebem voco Clerum Meister Zacharias Müller hat mich zu Ollmicz gegossen Anno Domini 1604.*

Žeranovice, okr. Kroměříž. Zvon z r. 1601.⁴¹ Váha 30 lib. Nápis (podle Vlastivědy moravské): MEISTER ZACHARIAS MILNNER ° GOT ALEIN DIE EHR 1°6°0°1° VERBV DOMINI IN ETTERNVM. Podle Cerroniho: *Verbum Domini in aeternam — Zacharias Milner Gott allein die Ehre 1601.* Uprostřed pláště písmena GMVR (?), pod nimi na ověnceném štítě ryba.

Zhuštěným výtěžkem soupisu, sestaveného vesměs podle archivních pramenů, jsou tyto údaje (při převodech na dnešní váhové jednotky je počítán centnýř 56 kg, libra 0,56 kg):

Zvony podle roku výroby	Nápisy			Váha	Zprac. zvonovina za r.		
	lat.	čes.	něm.		c.	lib.	= kg
1597 Pusté Žibřidovice			/	?			
1600 Hraničné Petrovice			/	5 lib.		5	2,80
1601 Žeranovice	/		/	30 lib.		30	16,80
1602 Libhošť			/	8 c.	8		448,00
1603 Podbřežice	/		/	4 c.	27		1512,00
1603 Velké Losiny		/	/	23 c.			
1604 Vracov	/		/	8 c.	103		5936,00
1604 Hradisko		/		5 c.			
1604 Lipník n. B.		/		90 c.			
1607 Drahotuše I.			/	25 c.	54		3024,00
1607 Drahotuše II.	/	/		15 c.			
1607 Leskovec			/	14 c.			
1608 Dětřichov			/	1 c.	1		56,00

Pokud je tedy dílo Zachariáše Milnera zachováno, ukazuje, že pracoval výhradně pro kostely pozdější olomoucké arcidiecése (jediný případ, kdy je zvon umístěn mimo toto území, souvisí s osobou donátora). Po jazykové stránce převládá v nápisech němčina kombinovaná s latinou, ojediněle s češtinou, nebo latina s češtinou. Oblíbenou zvonářskou formulí je věta „*Ich bin etne Ruferin...*“ Kapacitu dílny ukazuje váhový přehled zpracované zvonoviny. I za předpokládaných ztrát na hmotných dokladech je do roku 1604 patrný vzestup, kdy kapacita dílny (téměř šest tisíc kilogramů zvonoviny) byla největší.

¹ Johann KUX uvádí v článku Zur mährischen Glockenkunde (Deutsche Zeitung 30. 10. 1926) Klementa, Jakuba, Václava a Martina Kandlery, nejúplnější přehled vypracoval Jan Petr CERRONI (StA Brno, G 12. č. I, 58, f. 261b): 1516 Martin Kandler, 1537 Magister Franciscus, 1540 Franz Illenfeld, 1587 Georg Hekenberger (Hechpergerl), 1597 Zacharias Mulner, 1599 Johann Wolf, 1612 Caspar Gleister, 1619 Franz Khimek, 1637 Georg Zwerger, 1680 Paul Reimer, 1708 Georg Reimer, 1714 Johann Anton Beer, 1717 Franz Reimer, 1731 Olaus Obert, Johann Anton Migh, 1755 Melchior Schwaan, 1757 Valerian Obleter, 1758 Wolfgang Straub, 1791 Anton Obleter, 1798 Winzenz Straub. Podle Aloise Vojtěcha ŠEMBERY (Paměti a znamenitosti města Olomouce, Vídeň 1861. str. 147) se v 19. století uvádí další Wolfgang Straub.

² Z různých obměn jeho jména uvádím formu, kterou znám z autopsie na zvonu z r. 1603 (viz faksimili nápisu).

³ CERR. f. 13a: V olešnickém farním kostele zvon 1 centnýř těžký s nápisem: „Tento zvon jest od mistra Zachariáše za hospodáře Tomáše Truhláře roku 1593“, ve filiálním

kostele dvoucentnýřový s nápisem „Za ouřadu Pavla Kuda primátora a Kryřtofa Povožníka purkmistra Kaspara Entl z Rakovníka 1593 mister Zacharias zvonář“. Viz též Cerr. f. 260 a.

⁴ Gregor WOLNÝ, Kirchliche Topographie von Mähren, I. Abtheilung, Olmützer Diöcese, IV. Band, Brünn 1862, str. 111.

⁵ Okresní archiv Olomouc, Wilhelm NATHER, Häuserchronik Olmütz, rkp. 1896 (300–399), pg. 178.

⁶ Tamt., pg. 179.

⁷ O jeho životě a osudech sbírky rukopisů srv. Průvodce po Státním archivu v Brně, Brno 1954, str. 406.

⁸ StA Brno, fond G 12, č. I 58 (citováno jen Cerr. s udáním folia).

⁹ Použil jsem jen fondu olomoucké konsistoře (StA Olomouc, ACO).

¹⁰ StA Brno, fond B 161, 77 knih.

¹¹ O bezprostředním použití tohoto materiálu CERRONIM svědčí namátkově zjištěné naprosto stejné přepisy včetně chybného čtení, zvláště typický příklad je zkomolení jména zvonáře na zvonu z Hradiska u Kroměříže.

¹² StA Olomouc, ACO, inventář far.

¹³ Tamt., G 1, kart. 221, seznamy zvonů 1917.

¹⁴ Váha je uvedena obvykle podle starších pramenů v centnýřích (= 56 kg), podle seznamů z r. 1917 v kilogramech a průměr zvonu v centimetrech. Váhové údaje podle těchto pramenů nemají někdy správný poměr, jsou však uvedeny i v takovém případě souhlasně s pramenem.

¹⁵ Cerr. f. 146a. — Gregor WOLNÝ. I. c., str. 305.

¹⁶ Cerr. f. 174a. — StA Olomouc, ACO, inventáře far, kart. 4 (z r. 1806). — Tamt., G 1, kart. 212, seznam zvonů 1917. — WOLNÝ, KT, I, V, str. 142.

¹⁷ Cerr. f. 187a. — StA Olomouc, ACO, inventáře far, kart. 6 (z r. 1808). — Tamt., G 1, kart. 212, seznam zvonů 1917. — WOLNÝ, KT, I, II, str. 126.

¹⁸ Cerr. f. 188a. — WOLNÝ, KT, I, II, str. 77.

¹⁹ Cerr. f. 153a. — WOLNÝ, KT, I, IV, str. 291.

²⁰ Cerr. f. 121b. — WOLNÝ, KT, I, III, str. 173.

²¹ Cerr. f. 175b. — StA Olomouc, ACO, inventáře far, kart. 11 (z r. 1804). — Tamt., G 1, kart. 221, seznam zvonů 1917. — WOLNÝ, KT, I, V, str. 123. — Jan BAĐURA, Lipenský okres, Vlastivěda moravská, Brno 1919, str. 100.

²² Metoděj ZEMEK, Posloupnost prelátů a kanovníků olomoucké kapituly od počátku až po nynější dobu, I. část 1131–1652, rkp., str. 772.

²³ Pavel BALČÁREK, Z kanceláře kardinála Dietrichštejna — I. (1600–1619). Diplomatická studie. Brno 1962 (rkp. diplomní práce), str. 41.

²⁴ Tamt.

²⁵ Tamt.

²⁶ Jan TENORA, František kardinál z Dietrichštejna, Hlídka roč. XXXIII. 1906, str. 264. Řadu údajů o J. J. Wackherovi uvádí také Jan TENORA — Josef FOLTYNAVSKÝ, Bl. Jan Sarkander, Olomouc 1920.

²⁷ Titulatura na adrese, viz pozn. 30.

²⁸ L. c.

²⁹ Str. 103, pozn. 106.

³⁰ StA Brno, G 1, č. 10153. Faksimile dopisu a přepis viz Paměti dědiny Podbřežic (Rodný kraj, sborník vlastivědných prací z Vyškovska III), Vyškov 1949, str. 25–27.

³¹ Gregor WOLNÝ, Kirchliche Topographie von Mähren, II. Abtheilung, Brünner Diöcese, III. Band, Brünn 1860, str. 486.

³² Ludmila KYBALOVÁ, Pražské zvony, Praha 1958, str. 16.

³³ Podle pausy provedené dne 13. srpna 1964 (viz reprodukce).

³⁴ Cerr. f. 70a.

³⁵ StA Brno, fond B 16, č. 424.

³⁶ Viz. pozn. 31.

³⁷ Pamětní kniha obce Podbřežic. str. 11.

³⁸ Cerr. f. 136b.

³⁹ Tamt., f. 127b. — StA Olomouc, ACO, inventáře far. kart. 23 (z r. 1805). — Tamt., G 1, kart. 212, seznam zvonů 1917. — WOLNÝ, KT, I, IV, str. 168.

⁴⁰ Cerr. f. 214b. — StA Olomouc, ACO, inventáře far. kart. 24 (z r. 1804). — Tamt., G, 1, kart. 212, seznam zvonů 1917. — WOLNÝ, KT, I, II, str. 161.

⁴¹ Cerr. f. 135b. — WOLNÝ, KT, I, III, str. 295. — Pavel KVASNÍČKA, Holešovský okres, Vlastivěda moravská, Brno 1929, str. 343.

CAMPANATORIS OLOMUCENSIS ZACHARIAE MILNER OPUS (DE ANNIS 1593—1608)

Magistri artis campanariae Zachariae Milner apus locum egregium in regni Bohemiae campanarum fabricatione tenet. Fontium archivalium auxilio 13 campanas in officina eius ortas inscriptionibus que bohemicis germanicis latinis nec non mixtis signatas esse cognosci potest. Magistri Zachariae formula inscriptionis grata „Ich bin eine Ruferin...” est. Campanae eius in posterioris Olomucensis archidioecesis ecclesias diffusae sunt. Fontium archivalium reliquiae annum 1604, annum officinae eius uberrimum esse demonstrant. Eodem anno campanae ponderis 6000 kg in officina dicta fusae sunt.

František Gajdica:

PRÍSPĚVEK K HISTORII ZEMĚDĚLSKÉHO PROLETARIÁTU, DROBNÝCH A STŘEDNÍCH ROLNÍKŮ V TOVAČOVĚ

Vzpomínky na I. pozemkovou reformu

Pozemková reforma buržoazní Československé republiky náleží historické minulosti. Její průběh, chyby a omyly jsou zajímavým a cenným dokladem řešení zemědělské otázky ve „prospěch“ drobných a středních rolníků. Jejím konečným cílem, jak se v úředních projevech tvrdilo, mělo být vybudování nové soustavy našeho zemědělství, osvobodit rolnický stav a odčinit „pobělohorskou křivdu“.

V čele akce stál Pozemkový úřad, podléhající jen ministerské radě a vybavený přímo diktátorskou pravomocí, která u nás nemá obdoby. Na jeho činnost formálně dohlížel 12členný správní výbor volený Národním shromážděním a tomuto výboru byl SPÚ povinen skládat účty o své činnosti.

Státní pozemkový úřad zahájil prakticky svou činnost 15. října 1919 zřizováním obvodových úřadoven a komisariátů. Tak tomu bylo i v Tovačově, kde přidělený komisariát měl sídlo v přízemí na radnici. Úkolem přidělového komisariátu bylo prozkoumat místní potřebu půdy, provést evidenci zabrané plochy, sestavit pracovní plán, zjistit břemena váznoucí na Gutmannově velkostatku, přijímat žádosti o přiděl půdy a rozhodovat o nich podle zákona. Písemné práce přesunoval komisariát částečně na správu velkostatku. K řešení složitějších otázek (břemena, zaopatřování zaměstnanců atp.) byly vysílány komise od příslušných oddělení SPÚ z Prahy.

Před zahájením reformy měl alodiální velkostatek Tovačov, zapsaný ve vložce č. 442 mor. desek, výměru 3.405 ha, z toho 1.030 ha lužních lesů. Tvořilo jej 8 dvorů, a to Vyklice, Trní, Ludvíkov, Oplocany, Klopotovice, Klenovice, Troubky, Majetín a 3 ekonomie: Saxov, Nový dvůr a Chalupa. Rozkládal se v politických okresech Přerov, Prostějov a Olomouc. Vzdálené parcely, především v okrese Prostějov, byly v dlouhodobých pachttech a vykoupili si je nájemci podle ustanovení zákona ze dne 27. května 1919 čís. 318, stejně tak se stalo se zahradami a zahrádkami v bezprostředním okolí zámku, jejichž uživatelé byli k velkostatku v pachtovním poměru. Dále nařídil SPÚ, aby část zemědělsky obhospodařované půdy z plochy velkostatku byla dána podle přidělového zákona § 63 do povinného pachtu, čímž se mělo prozatímně čelit hladu po půdě. Tímto opatřením, které se všeobecně osvědčilo i v Tovačově, se podařilo uklidnit nejradikálnější živly. Následkem byl, že revoluční vlna rychle opadala, neboť tito uchazeči byli ukolébáni sliby, že přidělená půda jim zůstane trvale.

Úřadovna přidělového komisariátu v Tovačově navázala první písemný kontakt s velkostatkem v červenci 1920 a naznačila, že se nechce ubírat přesně cestou zákona, nýbrž usiluje o dohodu v tom smyslu, jak jí sama rozuměla. Následovala ústní a písemná jednání, značně komplikovaná a vedená ze strany velkostatku právními zástupci a která vyvrcholila v nabídce dobrovolného odstoupení 30 procent zemědělské plochy, kterážto nabídka byla však SPÚ zamítnuta. SPÚ se roz-

hodl pro postup podle zákona a přípisem ze dne 17. března 1922 dal Gutmannovi prostřednictvím okresního soudu v Kojetíně šestiměsíční výpověď z hospodaření. Zmíněná výpověď však obsahovala značné právní vady a byla v důsledku stížnosti krajským soudem v Olomouci zrušena. Tím se octl SPÚ ve slepé uličce. Uchazečům vyhověti nemohl a byl by musel výpověď opravit, opakovat a znovu čekat nejméně dalších 6 měsíců na zahájení parcelační akce. Proto volil cestu rychlé dohody, ke které dal majitel souhlas a parcelace byla pak provedena ve dvou etapách. První v roce 1923 a po čtyřleté přestávce r. 1927. K větším komplikacím již nedošlo ačkoliv ze strany velkostatkáře byla činěna celá řada překážek. Gutmann sám napsal a vydal spis „Pozemková reforma, jak se prováděti nemá“, který se zaměstnancům a úředníkům rozdával zdarma, přispíval finančně i na vydání Pekařovy publikace „Omyly a nebezpečí pozemkové reformy“, drobnými dílčími ústupky a úplatami hrál si na vlastence a lidumila, jen aby zmírnil tvrdost zákona ve svůj prospěch.

Roku 1927 byl také tovačovský cukrovar prodán hodonínskému koncernu za cenu Kčs 14.000.000,—, kterou po částech složila Agrární banka. Lesy byly propuštěny ze záboru za poplatek Kčs 40.000,—, patropáty likvidovány, udržování mostů předáno obcím a služebnost na panském chudobinci zůstala váznout na zbylé ploše velkostatku. Že chudobinec s kapličkou neskýtal jeho osazenstvu „ráj na zemi“ netřeba ani zvlášť připomínat.

Družstevní a socialistické tendence se při pozemkové reformě na tovačovském velkostatku neuplatnily, respektive přes slibný počátek a náběh úspěšně nepronikly. Ačkoliv přidělový zákon družstevní řešení připouštěl a byl to způsob pro zaopatřování zaměstnanců velmi výhodný, družstvo v život nevstoupilo. Byl sice již vytvořen přípravný výbor, družstvo mělo již razítko a bylo jednáno s Družstevní bankou o úvěr, který by umožnil převzetí dvora Trní, avšak nakonec tato myšlenka byla upuštěna. Doba nebyla zralá pro družstevní vlastnictví půdy a také sebedůvěra členů nevládnoucích žádným kapitálem byla nepatrná. Docela jiné předpoklady by musely být splněny, aby půda mohla být združstevněna — a ty v kapitalistickém, myšlenke družstevní nepřátelském prostředí nebyly.

Podle § 11 zákona záborového byly Gutmannovi ponechány dvory Ludvíkov, Vyklice a Trní o celkové rozloze 389 ha, dále propuštěny ze záboru lesy o výměře 1.030 ha a ponechán komplex budov zámeckých s přírodním parkem o výměře cca 20 ha. Zámek s okolím byl vyreklamován na základě § 3 téhož zákona, jako objekt záboru nepodléhající a v jeho užívání uložena majiteli určitá omezení (zpřístupnění veřejnosti, řádné udržování, ochrana přírodního parku, zveřejnění archivu apod.). Budovy dvorů na zcela rozparcelovaných ekonomích se z volné ruky odprodaly a ze dvora Majetín v olomouckém okrese byl utvořen zbytkový statek. Náhrada za parcelovanou půdu pohybovala se v mezích zákona z 8. dubna 1920 čís. 329, respektive vládní nařízení ze dne 21. dubna 1921 čís. 53 (průměr z let 1913—1915 při odprodeji statků nad 100 ha z volné ruky, s různými vzestupnými a sestupnými přírážkami). Pro I. bonitní třídu v řepařské oblasti byla za 1 ha určena cena 4.800—8.600 Kč. Náhrada nebyla poukázána majiteli do rukou ani na správu velkostatku, nýbrž převedena na tzv. substituční konto, neboť velkostatek Tovačov byl statkem substitučním, tj. něco podobného jako soukromý fideikonis. Možnosti náhradu pouze kreditovat, zápisem v náhradové knize a obnos úrokovat a umořovat, stát zastoupený SPÚ nepoužil. Přídělci půdu bez výjimky zaplatili.

Otázka zaměstnanecká, o níž často a vášnivě debatováno, rozřešila se pro SPÚ způsobem velmi pohodlným. Podle vl. nařízení ze dne 21. X. 1922 čís. 305 byl SPÚ povinen zaopatřit zaměstnance jedním ze čtyř způsobů, a to:

1. přidělem nemovitostí,
2. zprostředkováním, příkázáním nebo jiným opatřením přiměřeného zaměstnání, nebo

3. odškodnění na penězích (odbytným) nebo

4. zaopatřením starobním nebo invalidním.

Zaměstnanec měl možnost vyslovit přání, jakým způsobem chce být zaopatřen, avšak úřad nebyl na vyslovené přání vázán a mohl rozhodnout jinak. Zaměstnání náhradní bylo v době kdy reforma vyvolala mezi zaměstnanci zejména vyšších kategorií nezaměstnanost, řídkým zjevem a půdu si mohl přidělit jen ten, kdo měl alespoň domek a nějaký inventář. Svobodná demokratická republika však dávala možnost bezzemkům vypůjčit si prostředky na úvěr ze státní zárukou podle zákona ze dne 11. března 1920 č. 166. Prakticky to však znamenalo začít s těžkým břemenem, které podlamovalo chuť do hospodaření s pocitem trpké křivdy. Penzi od zřízeného Fondu pro zaopatření zaměstnanců velkostatků žádali jen zaměstnanci přestárlí a ti zakusili, co to znamená po dlouholeté dřině na panském, dokončovat život v bídě. Vždyt „směrodatní činitelé“ rozhodli, že zemědělskému dělníku stačí po 40leté dřině a služby 1.500 Kč zaopatřovacích požitků ročně, hospodářskému správci dali 8.000 Kč, a to v době, kdy zemědělská konjunktura byla na vrcholu! SPÚ sáhl většinou k vyplacení odbytného, což bylo pro něho pohodlnější, že podle dohody poskytl k tomu prostředky majitel. Částkou 800.000 Kč byla zaměstnanecká otázka na tovačovském velkostatku úplně likvidována. V celostátním měřítku činilo odbytné odstupňované podle pracovních délek a kategorií u dělníků 3.410 Kčs, u zřízenců 9.777 Kčs a u úředníků 31.439 Kčs. V Tovačově byly tyto průměry o něco vyšší, ale z uvedených čísel vidíme i zde „třídní řešení“.

Sociální poměry na tovačovském velkostatku by zasluhovaly zvláštního pojednání. 28. říjen 1918 znamenal zřízení „svobodné a demokratické“ republiky a konec stoprocentní vlády feudálního velkostatkáře, nepřinesl však žádné ulehčení dřiny zemědělskému dělníku. Změnila se pouze vláda, avšak vykořisťování zůstalo. Dělníci na velkostatku směli sice volit své důvěrníky a zaváděly se i kolektivní smlouvy, které znamenaly určitou, i když nedokonale ochranu jejich zájmů. Zemský úřad práce v Brně vydával rámcové kolektivní smlouvy vždy na jeden rok, jichž bylo používáno tam, kde nebylo možno sjednat smlouvu separátní pro ten který velkostatek. Poměry na velkostatech byly totiž odlišné. V Tovačově nečinilo např. potíže jako jinde, poskytnout zaměstnancům palivové dřevo, poněvadž byl vlastní les a uhlí se objednávalo u filiálky firmy Bratří Gutmannové v Ostravě. Jednání o zvláštní kolektivní smlouvu konalo se za účasti zástupce zaměstnavatele, dělnických důvěrníků, předsedy odbor. organizace a přednosty Úřadu práce (v 20 letech to byl jistý právník Miloš L a z a r, který v této funkci každoročně do Tovačova dojížděl). Zástupce úřadu měl zachovávat přísnou neutralitu a dohodu jen zprostředkovat. Netřeba však ani uvádět, která smluvní strana byla jmenovanému úředníku bližší. Jednání probíhalo často bouřlivě a zástupci dělnictva projevovali značnou energii. Byl to zvláště předseda odbor. organizace Ant. Ž e r a v í k, dělník F r a n t. M o l a t a, jeden ze zakladatelů KSČ v Tovačově, a jiní dnes již zapomenutí, kteří bez podpory polit. organizací a státní moci dovedli v tomto skromném rámci dodat dělnickým požadavkům patřičný důraz. Pozemková reforma ovšem všechno zkomplikovala. Nebylo možno bez náležitého jednotného vedení, jasných cílů a politického vzdělání bojovat na všech frontách. Dělnické kolektivní smlouvy platily i pro zřízence. Úředníci výhody kolektivní smlouvy nepoužívali a byli placeni libovolně podle uvážení zaměstnavatelova.

Nejožehavější problém tovačovského velkostatku byly dělnické byty. Je věčnou hanbou velkostatkáře a jeho správců, že k jeho řešení nebylo nic podniknuto, ač i vídeňská centrála Gutmannova upozorňovala, že by se aspoň v letech konjunktury měly nejhorší závady odstranit. Nestalo se nic, a přece byly k dispozici kompletní opravářské dílny, kde pracovali tesaři, zedníci atd. Důvodem tohoto postoje byla snaha omezovat neproduktivní režii i za cenu zdraví pracujících a zvyšovat tímto způsobem zisk. Tedy čistě kapitalistická pohnutka. Deputátní byt pozůstával

pouze z jediné místnosti ve dvoře Vyklicích nebo na Ludvíkově. Teprve po dalších bojích a zásazích odborové organizace byly povoleny dvě místnosti. Byt pochopitelně postrádal jakéhokoliv příslušenství.

Pracovní doba bývala zhruba 12 hodin denně, přičemž svačina se musela nadělávat. Aby tímto způsobem se hlavně zemědělským ženám, které měly na starosti ještě péči o rodinu, se pracovní doba neprodlužovala, jedlo se při práci. Jídlo se nosovalo v šátku opásaném přes záda, aby bylo „při ruce“. Výdělek v rostlinné výrobě činil 60—70 Kč týdně, deputát pro rodinu byl 4 m³ dřeva, 4 q uhlí a 0,15 ha pozemku na pěstování zemáků. Správa velkostatku prodávala deputátníkům zlevněnou mouku. Z domácího zvířectva byla k držení povolena jedna koza, 1 prase a 5 slepic. V živočišné výrobě se platilo za sedmidenní pracovní týden 84 Kč a zde byla „výhoda“, že žena dostávala ještě poloviční deputát navíc. Ovšem tato „dobrota“ trvala 3—4 roky.

O něco lépe na tom byli řemeslníci velkostatku, kteří patřili k „lepšími“ lidem. Nejlépe na tom byli kovodělníci, kteří měli svoji odborovou organizaci. Týdenní výdělek např. u kováře se pohyboval od 90—110 Kč a všimněme si rozdílu i v deputátu, kde kromě 4 m³ již zmíněného dřeva dostával 20 q uhlí a 1 měřící půdy na zemáky. Pracovní doba byla od rána 7 hodin do 6 večer s hodinovou polední přestávkou. Avšak po parcelaci velkostatku byla jich celá řada v roce 1927 propuštěna. Byli vcelku všichni odborově organizováni, odborová organizace jejich vyvíjela poměrně velmi dobrou činnost, možno říci správně třídně vedenou, pořádala buď v Tovačově nebo Kojetíně schůze. Ve prospěch stávkujících horníků v Oslavanech uspořádali např. taneční zábavu a její výtěžek, podpořený dobrovolnou sbírkou, odvedli stávkujícímu výboru.

Vrátíme-li se k sociálním a výdělkovým poměrům zaměstnanců velkostatku, není se co divit, že zde docházelo k častým mzdovým sporům, k proklamační stávce, která je slavnou bojovou kapitolou v historii tovačovského zemědělského proletariátu. Zachoval se dopis velitele četnické stanice v Tovačově okresní politické správě v Přerově, kterým oznamuje, že „470 zemědělců vstoupilo dne 10. X. 1921 do jednodenní stávky a zameškali tak 470 dní. Průběh stávky byl klidný.“

Pozemková reforma na Tovačovsku po „vyřešení“ zaměstnaneckých otázek byla prakticky skončena, postaven jí u cesty k Vyklicím památník, místní komisariát zrušen a pracovní zbytky předány komisariátu v Kroměříži a obvodové úřadovně SPÚ v Olomouci.

Výmluvná svědectví o celé této nepodařené a kompromisy zatížené akci podávají zajímavé zápisy soudobých tovačovských kronik, školní a městské, které charakterizují náladu přídělců:

„V dubnu provedená druhá parcelace velkostatku po četných soudních sporech statkáře. Vykonána bez porad místního poradního sboru. Protestní schůze chudší vrstvy občanů svědčily o tom, že parcelace vykonána trochu stranicky! Obci připadlo i s částí panské zahrady něco kolem 14 tisíc půdy, z níž byla nucena postoupit ornou půdu proti „Sušárně“ nejchudším vrstvám na osázení brambory. Vše šlo kvapně a v tom kvapu došlo ke sporu s občanem H., který místo bramborů nasázel na příděl řepu, ač výslovně v podmínkách stálo, že jen na brambory se půda přiděluje. Městská rada mu pozemek odňala, porušila držbu a při sporu byla nucena přistoupit ke smíru, zaplativši 450 Kč útrat. Parcelace urychlena byla tím, že Dr. Gutmann prodal svůj cukrovar za 15 mil. Kč jednotám řepářů — agrární a lidové. V čele hnutí stáli: přisedlíci Stoupal a senátor Šamalik...“

Po 19měsíčním vyjednávání místního komisariátu parcelačního a Pozemkového úřadu v Praze, jakož po četných bouřlivých táborech, deputacích, vyjednáváních dostale se konečně těsně na počátku jara malozemědělcům dlouho očekávaného přídělu půdy od místního velkostatku. Přidělena však jen půda velkostatkem neoseť a jen část řepné půdy, ovšem proti náhradě za hnojení a orání, čímž cena 1 ha stoupla až na 20 tis. Kč. Rozděleno tak na 8000 ha, ostatní až prý v podzimu. Tak zvolna přechází kdysi národní půda do vlastnictví zpět.“

Prameny:

1. Zápisy ze schůzí městského zastupitelstva v Tovačově z let 1924—29.
2. Z archivu tovačovského zámku.
3. Sbírka zákonů a nařízení ČSR z let 1918—1926.
4. Výpověď Aloise Pohajdy, nar. 21. VI. 1899, rolníka na odpočinku, který od roku 1913 až 1927 pracoval jako kovář na velkostatku.
5. Výpovědi Josefy Skopalové, rozené Gregovské, narozené 23. září 1900, četařky JZD Tovačov, Marie Starostové, rozené Nesvadbové, členky JZD Tovačov, která jako příslušnice 11členné rodiny Nesvadbové se v roce 1923 vystěhovala za prací do Francie (později se vrátila), a dalších.
6. Hlášení četnického velitele Okresní pol. správě v Přerově o nepokojích a stávce na tovačovském velkostatku ze dne 10. X. 1921.

Lubor Machytka:

POZDNĚGOTICKÉ „OPLAKÁVÁNÍ“ Z DOLAN

Během prací na státním seznamu movitých kulturních památek, jejichž výsledky budou zhodnoceny po jeho dokončení, dostává se znovu do popředí otázka moravské pozdněgotické plastiky, která stále ještě čeká na souborné zpracování. Nelze si stěžovat na nedostatek materiálu, naopak — k dříve známému souboru uměleckých děl přistupují další plastiky, např. krucifix ve Velké Bystřici, sv. Petr v Dlouhé Loučce, krucifix v Medlově apod. Práce na státním seznamu movitých památek je však také příležitostí k zjištění některých dřívějších přesunů a ztrát movitých památek, k nimž docházelo v době, kdy byly staré poškozené kusy kostelního inventáře pokládány za bezcennou veteš a kdy se tyto kulturní hodnoty buď ničily nebo staly předmětem soukromého vlastnictví a obchodu.

Dokladem toho je i případ pozdněgotického Oplakávání z Dolan. Konzervátorem památkové péče inž. J. Kšírem a spisovatelem Stanislavem Krejčím, zpravodajem památkové péče, byli jsme upozorněni na významnou polychromovanou dřevořezbu P. Marie, klečící vedle Kristova mrtvého těla a sklánějící se nad ním. Již ze staré fotografie, věnované M. Hambálkovou z Olomouce, je patrné, že jde o dílo vysoké umělecké hodnoty s výraznými prvky pozdněgotického realismu. Podle dochované zprávy prodal Fr. Zapletal, někdejší majitel domku čp. 101 v Dolanech u Olomouce, na jehož zdi byla plastika kdysi připevněna, toto umělecké dílo těsně před první světovou válkou vídeňskému muzeu. O to radostnější bylo naše zjištění, že dolanská dřevořezba je totožná s Pietou (Oplakáváním) ve sbírkách Moravské galerie v Brně, inv. č. st. dep. 169. Rozměry díla jsou: výška 32,5 cm, šířka 127,5 cm. Do r. 1953 byla plastika ve sbírkách brněnského Umělecko-průmyslového muzea s inv. číslem 11.181. Původní inventární zápis ze dne 1. července 1913 svědčí o tom, že dřevořezba byla koupena od Františka a Magdy Zapletalových v Dolanech za K 1.300. Již tehdy byla pokládána za pravděpodobnou moravskou práci ze začátku 16. stol.¹ Na tomto určení není zatím třeba nic měnit.

Klade se ještě otázka přesnějšího vymezení provenience této památky. Nelze ji v současné době zodpovědět jednoznačně. Plastika zřejmě zdobila buď původní gotický farní kostel v Dolanech, odkud přešel do inventáře nynějšího barokního kostela také krucifix z první třetiny 16. stol., nebo některý z olomouckých kostelů. Naproti tomu je třeba odmítnout domněnku, že Oplakávání pochází z dolanské kartouzky. Vždyť mezi zánikem tohoto kláštera a dobou vzniku naší plastiky leží bezmála celé století.

¹ Za tyto údaje děkuji ředitelství Moravské galerie v Brně (dopis ze dne 24. 7. 1964).

PŘÍRŮSTKY ARCHEOLOGICKÉHO ODDĚLENÍ VLASTIVĚDNÉHO ÚSTAVU V OLOMOUCI V ROCE 1963—1964

Blatec (okr. Olomouc). V druhotném uložení byly v prostoru cihelny nalezeny též laténské střepy. (Přír. č. 1229/64.)

Dolany (okr. Olomouc). Snad z okolí Kartouzky (severovýchodně od obce) pochází velký kamenný roztěrač, nalezený již před 40 lety. (Přír. č. 58/63.) — Ojedinelé nálezy neolitických kamenných i pazourkových nástrojů a eneolitická (?) šipka byly zjištěny v tzv. dolní chmelnici. (Přír. č. 1236/64.)

Dolany—Toveř (okr. Olomouc). Ze „Skalky“ východně od Toveře jsou paleolitické a neolitické pazourkové nástroje. (Přír. č. 1237/64.)

Dolní Sukolom (okr. Olomouc). U cihelny byla při těžbě hlíny v severní stěně hlíníku narušena nepravidelná vrstva se slezskoplatěnickými střepy a drobnými zlomky mazanice. (Přír. č. 1233/64.)

Droždín (okr. Olomouc.) Vlastivědný kroužek při ZDŠ v Droždíně předal svou sbírku nálezů z obce a nejbližšího okolí (Toveř, Bystrovany.) Ve sbírce jsou hlavně sběry z paleolitických stanic (srov. J. Skutil, Archeol. rozhledy XII 1960, 153-155) a nálezy neolitických a eneolitických nástrojů (čepele, klíny, šipky). (Přír. č. 1327/64.)

Dub nad Moravou (okr. Olomouc.) Do sbírek byl předán velký neolitický keromlat, nalezený asi přes 10 lety v zahradě domu čp. 36. (Přír. č. 1326/64.)

Haňovice (okr. Olomouc). Do sbírek byly předány lužické střepy a štěrchatko ve tvaru stylisované figurky (?), nalezené při orbě severozápadně od trati Myslechovice-Litovel. (Přír. č. 1232/64.)

Hlušovice (okr. Olomouc). Východně od obce v trati „Za kovárnou“ byly nalezeny mladoláténské střepy a železná struska. (Přír. č. 1238/64.)

Cholina (okr. Olomouc). Východně od obce se našly střepy z mladohradištních velkých zásobnic. (Přír. č. 1228/64.)

Lutín (okr. Olomouc). Severně od silnice z Olšan do Lutína je sídliště lidu jordanovské kultury, ojedinelé byly nalezeny i střepy kultury zvoncovitých pohárů. (Přír. č. 1235/64.)

Lužice u Šternberka (okr. Olomouc). Z cihelny u obce pocházejí další volutové střepy (srov. Zprávy VÚ č. 103/1962, 20). (Přír. č. 45/63.)

Moravská Huzová (okr. Olomouc). Jihozápadně od obce nad údolím potoka Říčí při silnici se našly lužické střepy a nepatinované pazourkové škrabadlo. (Přír. č. 48/63.)

Olomouc (okr. Olomouc). Do sbírek byly předány dva středověké střepy, nalezené na levém břehu ramene Moravy mezi mostem a městskými lázněmi. (Přír. č. 50/63.)

Rozvadovice (obec Unčovice, okr. Olomouc). Severně od obce, východně od silnice do Litovle směrem ke kótě 229,6, byly zjištěny eneolitické, platěnické a laténské střepy. (Přír. č. 1230/64.)

Skrbeň (okr. Olomouc). Při terénním průzkumu na návrší „Staré hradisko“ (kóta 225,0 severně od obce) byly nalezeny střepy kultury věteřovské a slezskoplatěnické; slovanské osídlení je prokázáno zatím jen sporadickými střepy. (Přír. č. 1231/64.)

Střeň (obec Náklo, okr. Olomouc). Z trati „Páže“ východně od silnice do Lhoty směrem ke kótě 224,5 pocházejí střepy z časně středověkých velkých zásobnic. (Přír. č. 1234/64.)

Štarnov (okr. Olomouc). Jihozápadně od obce v trati „U kapličky“ se po orbě našly volutové střepy a železitá struska. (Přír. č. 44/63.)

Ústín (okr. Olomouc). Jihozápadně od obce na levém břehu Blaty, na svahu proti tzv. Spálenci, bylo orbou zachyceno slezskoplatěnické sídliště. (Přír. č. 47/63.) — Na povrchu byla nalezena i neolitická kamenná sekyrka. (Přír. č. 46/63.)

Velká Bystřice (okr. Olomouc). V jižní části katastru východně od kóty 243,0 byl vyorán eneolitický slabě hráněný sekeromlat. (Přír. č. 57/63.)

Zusammenfassung

Die Verfasserin berichtet über die neuen Funde der archäologischen Abteilung in Jahren 1963-1964. Paläolithisch sind die Funde von mehreren Stationen aus der Umgebung von Droždín, in die jüngere Steinzeit gehören Flintgeräte und Steinbeile aus Droždín, Dolany, Dub n. Mor. und Ústín sowie Siedlungsfunde von Lužice, Štarnov (Linearbandkultur) und Lutín (Jordansmühler Kultur). Das Aeneolithikum ist durch Einzel-funde (Dolany, Droždín, Rozvadovice, Velká Bystřice) und Glockenbecherscherben (Lutín) vertreten. Zu der Věteřov-Kultur gehören Scherben von Skrbeň. Die Urnenfelderkultur ist von den Fundorten Dolní Sukolom, Haňovice, Moravská Huzová, Rozvadovice, Skrbeň und Ústín bekannt. Neue latènezeitliche Funde stammen von Blatec, Hlušovice und Rozvadovice. In die slawische Periode gehören einige Scherben von Skrbeň; frühmittelalterlich (XII. Jh.) sind die Scherben der grossen Vorratsgefäße aus Cholina und Střeň.

DROBNÉ ZPRÁVY

● Výstava „Zlatohorský revír včera a dnes“

Skončila výstava „Zlatohorský revír včera a dnes“, která měla svou premiéru ve Zlatých Horách, kde byla slavnostně zahájena dne 2. listopadu 1964. Myšlenka připravit výstavu, která by zachytila pracovní výsledky jednoho z nejvýznamnějších závodů v oboru geologie, navazujícího na staré tradice dolování a která by načrtla i další perspektivy, vznikla ze spolupráce dvou sektorů vzájemně zdánlivě velmi vzdálených. Na jedné straně ze závodu Geologický průzkum — Zlaté Hory a na druhé straně z Vlastivědného ústavu v Olomouci. V dalších etapách přípravy výstavy se aktivně zapojili pracovníci muzeí v Jeseníku a Bruntále, a zvláště z pobočky Geografického ústavu ČSAV v Opavě. Výsledkem byla obsahově velmi hodnotná výstava, shromažďující a předvádějící hmotné i písemné a grafické dokumenty o Zlatohorském rudním revíru a poskytující ucelené informace z geologicko-průzkumné tematiky. Při tom je třeba zdůraznit, že přes svou šíři a množství expozitů nepůsobila nikterak únavně ani pro neodborníka.

Z těchto skutečností vycházelo i kladné hodnocení výstavy, které bylo provedeno za účasti zástupců jednotlivých závodů a institucí. K tomu je nutno připojit i hodnocení, jehož se dostalo výstavě i z nezúčastněných složek a veřejností; ať už to byla krátká informace o výstavě v Čs. televizi nebo — a to je překvapující, uvážíme-li počet obyvatel samého města Zlatých Hor — počet osob, které výstavu zhlédly. Za necelý měsíc to bylo téměř 4.000 návštěvníků.

Pro zájem, s jakým byla výstava veřejností přijata a také proto, aby její účinnost mohla být ještě větší, tj. aby umožnila většímu okruhu naší veřejnosti seznámit se s bohatstvím naší vlasti (byť na samých jejích hranicích), dohodli pořadatelé, že výstava bude ještě instalována v jiných městech Severomoravského kraje. Toto rozhodnutí je jistě správné i z hlediska ekonomického, poněvadž znamená další a lepší využití výstavy. Podle dohody bude tedy instalována v r. 1965 postupně ještě v Olomouci, Jeseníku, Opavě a v Bruntále. Teprve pak bude za ní definitivně učiněna tečka, zatímco v revíru samém budou přirůstat další dokumentární materiály z nové a nové práce horníků i odborníků a techniků. Přejme iniciátorům, aby výstava měla stejný ohlas jako ve Zlatých Horách.

Bohumil Šula

● Pravěká hrazená osada se železnými pecemi u Štarnova?

V olomouckém časopise *Stráž lidu* ze dne 19. 4. 1963, str. 3, objevila se zpráva o nálezu stop, svědčících o přítomnosti pravěkých pecí na pálení železné rudy v prostoru nepatrně zvýšené terénní vlny, na poli, jemuž se podle býv. majitele říká Holoubkovo pole (parc. č. 637). Je to jihozápadně vesnice po pravé straně silnice do Benátek až ke kapličce sv. Floriána. Již v letech 1895–96 při stavbě této silnice „za kapličkou“ nalezeno velké pohřebiště lužické kultury. Ze 20 nalezených popelnic byla neopatrností dělníků většina úplně zničena a jen jedinou celistvou zachránil tehdejší řídící učitel Ferd. Labounek pro olom. muzeum a v ní kustod muzea Fr. Kovář našel bronzové náušnice z drátu. Na Holoubkově poli se i pak nacházely hrncové střepy. V blízkosti tohoto místa (poblíž umělé prolákliny „Na dolích“) našel r. 1920 učitel Vojt. Jedlička bronzovou sekyrku, jednu menší nádobku z červené hlíny a koflíček (ČVSMO. 1924, 128).

Celý tento prostor kol Holoubkova pole tvoří dotyk s jihových. výběžkem katastru Mor. Húzová. Podle zápisu německy psané Prothocoll Buch II ze šternberského zámeckého archivu prodal 28. 4. 1687 štarnovský sedlák Blažek Ostravský pole o 3 měřicích, ležící „aufm Hradisko“ Janu Hammerovi z Mor. Húzové za 5 ½ zl. Je velmi pravděpodobné, že prodávané pole leželo někde ve styku obou katastrů. Název polní trati „na hradisku“ se nikde na štarnovském katastru v dochovaných pramenech už nevyskytl.

Zda je možno spojit oba terénní nálezy s písemnou zprávou, tedy zda nadpis těchto řádků je opodstatněný, může zodpovědět jen archeologický výzkum.

Karel Morav

● Výstava olomoucké a šternberské keramiky

Ve Vlastivědném ústavu v Olomouci probíhala v měsících únoru až květnu 1964 výstava olomoucké a šternberské keramiky, která byla v červnu 1964 kompletně přenesena do Etnografického ústavu Moravského muzea v Brně, kde byla instalována až do srpna 1964.

Význam této výstavy, která se setkala s živým ohlasem spočívá v tom, že poprvé, a to na vědeckém podkladě a vycházejíc ze studia archivních pramenů, shrnula všechny dosud známé i nově zjištěné fajanse olomouckého a šternberského původu téměř ze všech větších muzeí i soukromých sbírek ČSSR. Seznámila tak návštěvníky se zapomenutým odvětvím místního uměleckého řemesla, rozvinutého ve 2. polovině 18. století až do 30. let 19. století. Původ těchto fajansů byl totiž znám jen velmi nedostatečně, popřípadě zůstal vůbec nezjištěn, výrobky byly připisovány nejružnějším džbánkařským dílnám a v některých případech i manufaktuře v Holiči. Skutečnost, že v Olomouci žili vynikající džbánkaři (výuční list jednoho z nich reprodukuje na obr.), i jejich bohatá produkce představuje olomouckému prvořadého významu a obohacuje naše poznatky o minulosti Olomouce ještě o vědomosti o životě a tvůrčí činnosti džbánkařů, kteří byli zapomenuti dokonce v místě svého působení.

Tyto fajanse vzbudily zájem malířskou výzdobou, rozmanitostí a originalitou syžetu i zářivými barvami. Exponáty se velmi dobře vyjímaly ve skleněných, shora osvětlených vitrínách, zhotovených speciálně pro tuto výstavu. Bylo zde vystaveno asi 150 výrobků. Tato intimní komorní výstava byla doplněna dobovými rytinami Olomouce a fotografiemi tradičních domů džbánkařů a portálů Šternberka.

Růžena Hrbková

● Stoleté výročí bratří Lumièrů

Světový i náš film vzpomněl v loňském roce (1964) výročí staršího z obou bratří Lumièrů, zakladatelů filmu, Louise Lumièra, který se narodil před sto lety. Při tom však sotva kde nalezneme zmínku o tom, že mladší z nich, Auguste

Lumière má významné jméno i ve výzkumu lékařském. Většinou to nevědí ani lékaři sami, neboť pracoval se směru dnes neprávem málo sledovaném, tj. ve výzkumu koloidní struktury plasmy buněčné i krevní. Je u nás téměř zapomenuto, že byl iniciátorem thiosulfátové léčby alergií (alergického šoku, astmatu aj.), dyskoloidóz (eklampsie, těžké popáleniny aj.) i mnohých otrav (As, těžké kovy, fenoly aj.). Tato léčba byla v cizině běžná a osvědčená, daleko více než u nás; v Argentině je např. účelně kombinován Mg-thiosulfát s kyselinou pantoténovou.

Auguste Lumière vydával časopis *L'Avenir médical* a vydal řadu knih, z nichž nejvýznačnější je snad *La Renaissance de la Médecine humorale*, z r. 1937. Přemíra dnešního analytického přístupu k lékařským problémům, kde na škodu nemocných se zapomíná na syntézu, je snad příčinou, že tyto Lumièreovy práce — aspoň u nás — upadly v zapomenutí.

Jan Kabelík

Legenda k obrázkům:

- 1.—2. Z výstavy soch akad. sochaře Vincence Vinglera v Oblastní galerii v Olomouci v říjnu — listopadu 1964.
 3. Z výstavy k 20. výročí Slovenského národního povstání, instalované v hlavní budově ústavu v Olomouci v září až říjnu 1964.
 4. Snímek katastru Tovačova (reprodukce ze staré katastrální mapy, k článku Fr. Gajdicy).
 5. Pozdněgotické „Oplakávání“ z Dolan u Olomouce, podle staré fotografie (k článku L. Machytky).
 6. Z výstavy „50 let od I. světové války“, instalované v září až říjnu 1964 v hlavní budově ústavu v Olomouci.
-

Zprávy Vlastivědného ústavu v Olomouci vydává VÚ Olomouc, nám. republiky 6. Řídí dr. Boh. Šula, grafická úprava Ot. Lenhart. — Tisknou Moravské tiskařské závody, n. p., provoz 12, Olomouc, Leninova 15 — Povoleno OŠK ONV Olomouc, čj. škol./456-6-62/64-Šn. © Vlastivědný ústav Olomouc.

T-05*51057

1
7
ANNO M DC
POTBRZEZICENSI

2
8
III CALENT
DICATA EST PA

3
9
MAII RECENS
GI RECTORE AD

4
10
FVSA HAEC C
MRDO IO IAC

5
11
AMPANA ET
WACKHER O

3
9
MAIL REGENS
DIRECTORE AD

4
10
FVSA HAEC C
MRDO IO IAC

5
11
AMPANA ET
WACKHER O

6
12
ECCLESIAE
CANOLOM 1603

2. Faksimile nápisových pásek na zvonu Zachariáše Milnera z r. 1803 (Podbržice, okr. Vyškov). Nápis je z technických důvodů rozdělen na šest částí, návaznost textů podle označení čísla 1–12. Kreslil V. Burian.

GO: TOBITSCHAU.

FOJT B., K povaze deformací hornoměstských rudnin	str. 1
KOVERDYNŠKÝ B., K některým problémům variského flyše v širším okolí Mohelnice	str. 6
HIKL R., Osídlení horního poříčí Romže. II.	str. 8
BURIAN V., Dílo olomouckého zvonaře Zachariáše Milnera (z let 1593—1608)	str. 15
GAJDICA F., Příspěvek k historii zemědělského proletariátu, drobných a středních rolníků v Tovačově	str. 22
MACHYTKA L., Pozdněgotické „Oplakávání“ z Dolan	str. 26
TRŇÁČKOVÁ Z., Přírůstky archeologického oddělení Vlastivědného ústavu v Olomouci v roce 1963-64	str. 27
DROBNÉ ZPRÁVY:	
ŠULA B., Výstava „Zlatohorský revír včera a dnes“	str. 28
MORAV K., Pravěká hrazená osada se železnými pecemi u Štarnova?	str. 30
HRBKOVÁ R., Výstava olomoucké a šternberské keramiky	str. 30
KABELÍK J., Stoleté výročí bratří Lumířů	str. 30